

हिंदी-गुजराती-शिक्षा

[भाग १]

संगच्छत्यम् संवदन्त्यम् तयोः ज्ञानं विज्ञानं
(अति)

श्रीगुरु रामप्रसाद शर्मा

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગત્રરાત્રી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાક ૧૦૩૪૮ વર્ગિક

પુસ્તકનુ નામ િદી-ગુજરાત શિક્ષા

વિષય નૃસૃર

हिंदी-गुजराती-शिक्षा ·

[भाग १]

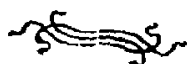

कर्ता:—श्रीराम रामप्रसाद शर्मा

[बड़ोदा के मेल्ब्रेनिंग कॉलेज, फीमेल ट्रेनिंग कॉलेज,
बर्नाकुलर कॉलेज के भूतपूर्व हिंदीशिक्षक
तथा

‘सयाजीचरितामृत’ ‘पतितपावन’ ‘बालोद्यान-
पद्धति का गृहशिक्षण’ आदि पुस्तकों के लेखक]

प्रकाशक:—‘भगवदत्तबन्धु मंडली’ बदायूँ.

पहली बार { संवत् १९७५ फाल्गुन } कीमत ०-१-०
{ सन् १९२२, केतुवरी }

पुस्तकें मिलने का पता:—

प्रबंधक 'भगवद्वत्तबधु मंडली' बदायूँ, सिटी

BUDAUN CITY

R K Ry

गुजरात वि. १८
२४६१५६
१९३४
गुजराती वि. १९३४
१९३४

[ALL RIGHTS RESERVED]

Printed by Mukundbhai Tridevamlal Patel at
Vyaparakh Press, Tukhal—AHMEDABAD

22—2—22

विषयक्रम

स्वर, वधारे मळता, ने ओछा मळता स्वर	पृष्ठ १—३
स्वरना उच्चारण, 'ऋ, अनुस्वार, अर्ध अनुस्वार	२—४
व्यञ्जन, सात व्यञ्जनानी आकृति, ल	५—६
हिंदी, अंग्रेजी, फारसीना उच्चारणा नियम अ अने ज्ञ	७—८
हिंदीमा आठ अक्षरेना आकार स्वाभ्याय? (अभ्यासप्रश्न)	९—१०
मात्रा स्वरूप जोडणी, जाडाक्षर १, स्वा २ ह्रस्व दोर्घ	११—१४
पाठ १ (वस्तुनाम), पाठ २ (व्रण पुरुष)	१५—१६
पाठ ३ (धातुपाठ), पाठ ४—५ (वर्त	
विधान (नियम)	१६—१८
स्वा ३ पाठ, ६ ७ (अव्ययपाठ), विधान	१८—२१
स्वा ० ८ पाठ ८ (स्या) पाठ ९—१०, ११ (वस्तुनाम)	२०—२८
स्वा ० १ पाठ १२, १३, १४ (विभक्ति प्रत्यय) विधान	२४—३५
पाठ १५ (सवनाम), स्वाभ्याय ६ पाठ १० १७ भविष्यकाल ३१—३८	
स्वा ० ७ पाठ १८ १९ (धातुपाठ), पाठ २०, २१ (वस्तुनाम)	३९—४३
स्वा ० ८ (भाषांतर) पाठ २२, २३ (भूतकाल)	४४—५१
पाठ २४ (सख्या) पाठ २५ (कृत) स्वा ० ९ (भाषांतर)	५१—५४
पाठ २६ (विशेषण, विधेय), पाठ २७ (विशेषण, अव्यय),	५५—५७
पाठ २८ (कृत), अशुद्ध प्रयोग पाठ २९ (विधि, अनुस्तुमद्भूत)	५७—५९
स्वा ० १०, ११ १२ (भाषांतर) पाठ ३० (चरित्रधर्म)	६०—६६
पाठ ३१ (संयुक्तक्रिया कृत, वाक्यशैली), पाठ ३२ (सख्या),	६७—६८
पाठ ३३ (कृत वाक्यशैली), स्वा ० ३ १४, १५ (भाषांतर)	६९—७४
स्वा ० १६ (पुनरावृत्ति—प्रश्न) सरल पद्य	७४—७६
भारततनु, भारतलक्ष्मी भारत अरती (कविना) शुद्धिपत्र	७७—८०

સમ્મતિયાં

હિંદી ભાષા તેના ગુરુ સ્વરૂપમાં વગર ગુરુએ શીખવાને આરંભમાં આ સાફ પુસ્તક છે એમાં હિંદી ભાષાના કેટલાક અક્ષરોના ઉચ્ચાર જે ગુજરાતી કરતા ભિન્ન છે, તે પણ મમજાયા છે, અને પછી માર્જોપેરિ કાની પેટે—પણ આરંભમાં વ્યાકરણની કડાકૂટમાં નાખ્યા વિના—ક્રમશઃ સહેલા અને હંદા વાક્યોથી આરંભ કરી હેરાટે નિબંધ કે વાર્તાની પ્રવચ-રૂપ વાક્યગૃહી નવી રીખનારને આણી મળ્યા છે વ્યવહારમાં રૂપગત શબ્દોનો પ્રાચલ એમાં ઉપયોગ કર્યા છે એ પણ માર કવુ છે ગુજરાતી-ભાષાશૈલીની પિતૃભાસાની ત્યા જૂની પડ છે, ત્યા જામ મમજન અને ઉદાહરણ આપ્યા ૪ એક-૨ આ વતનુ આપી ઉત્તમ પુસ્તક માન્ય જેવામાં આ પ્રથમ ૪ આવે છે અને તરી તેના ઉપા નેગમ નામનો - ધન્યવાદ આપુ ૪ આગળ પુસ્તકને તે ત (પ્રાન્તિ-), ભાષાઓમાં રોય તો શીખનાર ખન પીમાં નાગાઓમાં તા ૪ નાગ નીને ૪ ૪ ૪ મે હિંદો માન્ય પચિત્ર મળી ગ

વડોદરા
તા ૨-૨-૨૦

}

છાટાસાલ નરભેન મ ભટ્ટ
(ગુજરાતી ના માણ તરી)

તમારો પ્રયાગ તા ય નિામાં છે ગુરુ મપુએની માન્યતા રા' ભાષાને ગાજ મળતી આવે ૭ બન્ન ભાષાનુ મામ્ય રીત ન્શાની મદાય એવી રીતે તમાર પુસ્તક તેવાર થયુ છે, તમાર છે પાઠમાળાને ધોરણ વાચનના શબ્દભરોગ વંદી તને પિન્નીની વામ્યગચતા વિષ મારી મમજ તમાન પુસ્તકથી મળી નેક તેમ ૭ જેમ ગુજરાતનો વતની એ ત મદદથી હિન્દી શાખી શંક તેમ ઉત્તર-પિન્નતાનનો વતની ગુજરાતી પણ શીખી શકે એમ હ માનુ છુ તમારી આપરીનો ઉપયોગ ગાંધીય અને અન્ય શાળાઓમાં થશે તો હિન્દીનો પ્રચાર મહેવાધથી થદ' શકશે

વડોદરા
વચતપચમી મં ૧૯૭૮

}

નન્દનાથ દીક્ષિત
(એન્થ્રોપોલોજી ઈન્સ્ટિટ્યુટ—વડોદરા)

પણિડત શ્રીરામ શર્માએ હિંદી-ગુજરાતી-શિક્ષા એ નામનું નાનકડું ઉમેદા પુસ્તક લખ્યું છે જે મમયે રાષ્ટ્રીય શાળાઓમાં હિંદીની શિક્ષા ફગળ્યાત કરવામાં આવી છે તે મમયે આ પુસ્તક ધણુ ઉપયોગી નીવડશે પુસ્તકની રચના વણી સરલ , અને નાનાં બાળકો પણ સમજી શકે એની છે બાપાનું અને વ્યાકરણનું નાન મહેલાઈથી થઈ શકે એની ગોઠવણુ કરેની છે રાષ્ટ્રીય શાળાઓની આગલિડ શ્રેણીઓમાં વાપરવા માં આ પુસ્તક યાગ્ય યોગ્ય છે

માહા નુદર, મ ૧૯૭૮ } બેઠાલાલ ચીમનલાલ રવામીનારાયણ
અમદાવાદ } (ગણિતમંદિરના આચાર્ય-ગુજરાત વિદ્યાપીઠ)

આ શિક્ષા પુસ્તકની રચનાબાપા હિંદી છે અને તેમણે ગુજરાતમાં હિંદી બણાવવાનું કામ કરાવેલો મો યયા ઉત્સાહપ્રવડ હતો અને તથી તેને બને ભાગ ન એવો બદ બગળાનું અવગત થયો છે આના વખતે મતલબી શિક્ષા ઉપયાગી થાય તેમાં તરાઈ ચુકે આપડી પદ્ધતિ રચણની છે એમાં હિંદી નિાવ તેા હેતુજ પ્રાટ વિદ્યાથાઓ પરચેક એવો તાલ લઈ નહે છે ના પુસ્તક તરતે જ આ આપડી આલી નકે છે યોગ્ય માણુમ યોગ્ય વાત આ આપડી લખવી છે એમ હુ માનુ છું

દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર

(માગમતી રયાકાનકમ-રાષ્ટ્રીય વિદ્યામંદિરના આચાર્ય)

‘હિંદી ગુજરાતી શિક્ષા’ કે કુછ અશોં કો પઢકર મૈં હસ પ-રિણામ પર પહુંચા હૂં કિ પુસ્તક બી યોગ્યતાપૂર્વક લિખી गई है और अत्यन्त लाभदायक सिद्ध होगी । निस्सन्देह ऐसी पुस्तक की बड़ी आवश्यकता थी हिन्दी जाननेवाले इससे गुजराती भी सीख सकते हैं । गुजरात महाविद्यालय के प्रथम वर्ष के विद्यार्थियों को इस से बड़ी सहायता मिलेगी ।

૧૬-૨-૨૨ } બનારસીદાસ ચતુર્વેદી
અહમદાવાદ } (હિંદી અધ્યાપક ગુજરાત મહાવિદ્યાલય)

सुनिये !

हिंदी-बहुत फैली+ हुई होनेसे स्वभावसे-ही सहली है, उस पर भी नपुसक लिंग न होने के कारण एकतिहाई मिहनत कम हो जाती है, फिर इस भाग में हिंदी-गुजराती (सगी बहिनों) के नाते का मेल भी कुछ दिखलाया है, भाषा होती तो व्याकरण में पिरोई हुई ही है नौभो इस भाग में व्याकरण के ख्याल से पाठ नहीं लगाये बहुत लोग व्याकरण बिना जाने भी भाषा जानते होते हैं इस पुस्तक को ज्यादातर कुछ व्याकरण जानने वाले ही काम में लायेंगे, वे इसमें व्याकरण साफ ढूँढ लेंगे, जो व्याकरण से अभी दूर रहना चाहते हैं वे तरजुमे से सहज में भाषा सोख सकेंगे तो भी व्याकरण के ढग के पाठों को दूसरे भाग में जगह दी है भाषा सीखनेका बढ़िया ढग तो वही है जिस से आदमी मातृभाषा सीखता है, उस सुयाग के हाथ न आने पर ऐसी किनारे अच्छा काम देती है यह भी कह दूँ कि हिंदी के वाचन (रीडिंग) के लिये अंग्रेजी की जिननी कोशिश में जरूरी नहीं समझता, गुजराती या मराठी चौथी पुस्तक पढ़ने वाला अंग्रेजी जितनी छ, मात वर्षों में बॉच पाता है

+ हिंदुस्तानकी ३२ करोड़ आबादी में हिंदी बोलने वाले साठे तेरह करोड़ हैं, इन में हिंदी समझ सकने वाले-पर बोल नसकनेवाले-मिला देने पर आधोआध-१६ करोड़,-हिंदीवाले होते हैं बगला के पौनेपाँच करोड़, मराठी के दो करोड़ गुजराती के लगभग सवाकरोड़ होते हैं और अंग्रेजी के कितने ? तीन लाख

उतनी वह हिंदी तो छ, सात हफ्तों में ही ऐसी हालतों में इस भागमें हिंदी-गुजराती के आपस के संबंध को ही असल मतलब माना है हाँ, पढ़ने पढ़ाने वाले शुद्धि का ख्याल रखते हुए थोड़े अमुक समय बेखटके बोलचाल का नियम जरूर रखे

पुस्तक पर पहले ही-शुद्धिपत्रक सहित शुरूसे आखिर तक-नजर डाल जाने से सुभीता रहेगा शिक्षक महाशयों की थोड़ी भी मदद विद्यार्थियों को काफी होगी विद्यार्थी किस तरह की भूलें किया करते हैं, इस बात पर जरा ध्यान देते रहना चाहिये इस ओर मेरा यह पहला ही कदम है यह हो सकता है कि कहीं पर कोई कमी रह गई हो, ऐसी हालत में जो शिक्षजन सुधार की तरफ मेरा ध्यान खींचेंगे, मैं उनके अनुग्रह का पात्र होऊंगा

निवेदक
श्रीराम शर्मा

• 'को' का 'कु', 'सि' का 'से', 'म' का 'म', 'हैं' का 'है' व होने पावे संबंध की वस्तु पुल्लिंग-एक-हो तो, 'का' (उसका), अनेक हा तो, 'के', स्त्रीलिंग एक-अनेक हो तो, 'की', होता है, यह स्पष्ट समझ लेव इसी तरह, एक हो तो, 'लड़का', अनेक हों तो, लड़के, संबोधन एक हो तो लड़के !, अनेक हा तो लड़को !, आगे प्रत्यय आने पर एक हो तो, लड़केने, अनेक हों तो, लड़कोंने, इत्यादि खास ध्यान में रखना चाहिये ये नियम प्रायः गुजराती के से ही हैं

अथ

हिंदी-गुजराती-शिक्षा.

भाग १.

स्वर.

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
अ	आ	ई	ई	उ	ऊ
क	ल	ए	ऐ	ओ	औ
क	०	ये	यै	यो	यौ

अं

अः

अ

अः

क्रमहीन स्वर.

क	ऐ	अ	ओ	औ	इ	ए
आ	ऊ	लृ	उ	अं	ई	अः

વધારે મળતા આવતા સ્વરૂપના સ્વર.

इ = ई, ई = ई, उ = ऊ, ॐ = ॐ,

ઓછા મળતા આવતા સ્વરૂપના સ્વર.

अ	आ	ए	ऐ
अ	आ	ऐ	औ
ओ	औ	अं	अः
आ	औ	अं	अः

સ્વરના ઉચ્ચારણ

સામાન્ય રીતે હિન્દી, ગુજરાતી અક્ષરો સરખી રીતે જ ઉચ્ચારાય છે. બંગાલીના જેવો મોટો ફેરફાર નથી

आ

અંગ્રેજીના કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચાર માટે ‘આ’ ઉપર અર્ધ ચંદ્રની નિશાની મૂકી આ અને ‘ઓ’ ના અધવચનો ઉચ્ચાર ઠરાવેલો છે

જેમ — ઓગસ્ટ, ઓનરેબલ, ઓફિસ, કૉલેજ, હોસ્પિટલ, શોપ, ઓર્કેસ્ટ્રા, ડૉક્ટર, મૉડર્ન, મૉનીટર વગેરે કેટલાક અરબી, ફારસીના શબ્દોના ઉચ્ચાર માટે ‘અ, આ, એ’ ની નીચે બિંદુ લગાડે છે અને તેને કઠની નીચેથી ઉચ્ચારે છે જેમ — અરબ, આમ, આ-શક પેશા, એન વગેરે

ઋ

‘ઋ’ નો ચરો ઉચ્ચાર હાલ તો સસ્કૃતજ્ઞોમા પણ થતો જોવામા આવતો નથી ઉત્તર હિંદુસ્તાનમા

ર + િ = રિ

પરંપરા ‘રિ’ નો જે ઉચ્ચાર થાય તેવો જ ચરેચર ‘ઋ’ નો કરવામા આવે છે ત્યાં ‘ઋષિ’ ને ‘રિષિ’ બોલે છે તેમજ ગુજરાત તથા દક્ષિણ પ્રદેશોમા

ર + = રુ

પરંપરા ‘રુ’ નો જે ઉચ્ચાર થાય તેજ ‘ઋ’ નો કરે છે ત્યાં ‘ઋષિ’ ને ‘રુષિ’, ‘ઋગ્વેદ’ ને ‘રુગ્વેદ’ બોલે છે

“સ્વયં રાજન્તિ ઇતિ સ્વરાઃ” મહાભાષ્યકારના આ નિયમ પ્રમાણે હાલ ‘ઋ’ નો સ્વયં પ્રકાશિત ઉચ્ચાર ન થતાં ‘ર’ વ્યંજનની મદદથી થાય છે *

---

* આવા છે કે સાક્ષરબર્ગે પણ સચે નિર્ણય ઉપર આવવા મનન કરશે

‘ઋ’ નો લઘુ પ્રયોગ હિંદીમાં છેક નથી.

‘ૠ’ હિંદીમાં પણ આવતો નથી

“ ” (અનુસ્વાર)

હિન્દીમાં અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર ‘ન’ ના જેવો થાય છે જેમ —

હન્સ, અન્શ

આમ લલ્લવાથી જેવો ઉચ્ચાર થશે જોઈપ તેવોજ

હંસ, અંશ

આમ લલ્લવાથી કરવામાં આવે છે

‘ँ’ (અર્ધ અનુસ્વાર)

કેટલાક શબ્દોમાં અનુસ્વારનો પૂરો ઉચ્ચાર ન થતા અર્ધ થાય છે તેવા ઉચ્ચાર માટે અનુસ્વાર માથે અર્ધચંદ્ર જેવું ચિહ્ન નિશ્ચિત કર્યું છે § જેમ —

બાँસ, ईँट ऊँट ऊँचा, साँड, आँख, आँच साँच साँप,
साँढ વગેરે

---

§ કવિશ્વર આ ચિહ્નનું પાઠ્ય નથી પણ લઘુ.

१ व्यञ्जन

क	ख	ग	घ	ङ
उ	भ	ग	ध	ङ०
च	छ	ज	झ	ञ
ट	ठ	ड	ढ	ण
ट	ठ	ड	ढ	णु
त	थ	द	ध	न
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म
प	फ	भ	भ	भ

य	र	ल	व
य	र	ल	व
श	ष	स	
श	ष	स	ह

ક્રમહીન વ્યંજન.

વ	ઘ	જ	ક	ઙ	ચ	ફ
ગ	ઙ	ઘ	છ	ઝ	ટ	ધ
ડ	ટ	ઠ	ત	મ	થ	ન
	મ		દ	પ		
ર	વ	શ	હ	સ	ય	ષ
					લ	

ફક્ત નીચેના સાત વ્યંજનોની આકૃતિમાં અતર છે

ક	ખ	ચ	જ	ઙ	ઙ	બ
ક,	ઘ,	ચ,	જ,	ઙ,	ફ,	વ.

$$ઙ = બ$$

‘ઙ’ અક્ષરનો પ્રયોગ હિંદીમાં છેક થતો નથી, ગુજરાતીમાં

‡ વધારે ધ્યાનથી જોતાં એકદર ગુજરાતી અક્ષરોમાં નામરી લિપિનું જ વલણ દેખાઈ આવે છે

વ્યંજનના ઉચ્ચારણ.

'ઠ નો સ્વર પડે છે ત્યાં ત્યાં હિંદીમાં કોઈ ઠેકાણે 'ડ' અને કોઈ ઠેકાણે 'લ' આવે છે, જેમ —

गोળ = ગુડ, કાળ = કાલ, માળા = માલા, વગેરે

ફારસી, અરબી અંગ્રેજી અને હિંદીના ત્રણ ઉચ્ચારો.

હિંદીમાં આવતા ફારસી અરબી અંગ્રેજી અને પાંચે હિંદી-નાજ કેટલાક શબ્દોના ત્રણ ઉચ્ચાર માટે નીચેના સાત વ્યંજનોની નીચે વિંદુ લગાડે છે જેના ઉચ્ચારના દાખલા વાતચીત થતા જાડો આવે છે

ક   સ્   ગ   જ   ડ   ઢ   ફ

અરબી અને ફારસીમાં	ક સ્ ગ જ ફ
અંગ્રેજીમાં	જ ફ
હિંદીમાં	ડ ઢ

ફારસી અને અરબી.

ક —મજાક, કબ્ર, માકૂલ વક્ત, કરીબ, કરબાન વગેરે

સ્ —સાક, સ્યાલ, સબર, સન્દક, સ્વિલાફ, મસજીદ વગેરે

ગ —ગલત, દારોગા, ગતીમ, શિરાગ દગા, મુગલ, વગેરે

જ —જબાન, જમાના, જરૂરત ગુજરના અર્જી મર્જી, દરજી,

રોજ, વગેરે

ફ—તરફ, ફક્ત, લુપ્ત, તુહફા, સાફ માફ, નફા, વગેરે

અંગ્રજી.

જી—મોજ, રૂપીજ ફજ હિજ, સાફજ વગેરે.

ફ—ફિટ, ફેટ, લેફ્ટ લાઈફ સૉફ્ટ વગેરે

હિન્દી.

ઢ—લઢકી, લઢી, છઢી, ડઢા, સ્વઢા, દમઢી ઘોઢા, ઘઢા ધઢ
ગાઢી, સાઢી સઢા, પઢા ઘઢી હાઢ વગેરે

ઢઃ—બાઢ, ગઢ મઢી, ગઢેના, પઢના ચઢાઈ ગઢાઈ વગેરે

હિન્દીના ઉપલા 'ઢ, ઢ ના ઉદાહરણવાળા શબ્દો સાથે ચિન્દુ
વચરના શબ્દોને સરસાવતા ઉચ્ચારનો ફેર મ્હેજે જણાઈ આવે છે,

	હ	ઢ
ઝેમ—	ઘોઢા	અને ઝડા
	ઘઢા	ચઢાઈ અને ઢોલ
	પઢા	મઢી ઢેગ
	લઢા	ગઢના ઢાલ
	ઘઢી	બાઢ ઢઢેરો
	અઢૂ વગેરે	ગઢ ઢેર વગેરે

ક + ષ = ક્ષ

‘ક્ષ’ અને જ્ઞ

જ + ઞ = જ્ઞ

૨ ઉપલા શબ્દો પૈકી ઘણાસરા ગુજરાતીમાં પણ તેજ અર્થ સાથે
વપરાય છે

‘ક’ અને ‘ષ’ ને જોડવાથી ‘ક્ષ’ થાય છે, માટે —

‘કૃષ’ આમ લખવાથી જે ઉચ્ચાર થાય છે તેજ ઉચ્ચાર

‘ક્ષ’ આમ લખવામા સમજી લેવો જોઈએ તેમજ —

‘જ’ અને ‘ઞ’ ને જોડવાથી ‘ઙ્ઞ’ થાય છે માટે —

‘જઞ’ આમ લખવાથી જે ઉચ્ચાર થાય છે તેજ ઉચ્ચાર

‘ઙ્ઞ’ આમ લખવામા સમજી લેવો જોઈએ

હાલ ઉત્તરીય હિંદમા ‘ઙ’ નો ઉચ્ચાર ‘ઙ્ઞ’ ના જેવો, ગુજરાતમા ‘ઙ્ઞ’ ના જેવો અને દક્ષિણમા ‘દ્ઞ’ ના જેવો થાય છે, એ પૈકી સ્વાભાવિક-સ્વરો પૈકી નથી સ્વરો તો ‘જઞ’ ના જેવોજ છે.

આઠ અક્ષરોના આકાર.

હિંદીમા નીચેના આઠ અક્ષરોનું સ્વરૂપ બીજી રીતે પણ લખાય છે જેમ—

अ	क	लृ	इ	ण	भ	ल	श
अ	क	लृ	उ	ण	न	ल	श

ए-ए

ગુજરાતીમા ‘અ’ ‘અ’ ની માફક હિન્દીમા એ, ઐ’ પવુ સ્વરૂપ નથી થતું, પણ ‘ए’ ‘ऐ’, એવું થાય છે તે તરફ ધ્યાન રાખવું

સ્વાધ્યાય ૧

૧ ઓછા મળના આવતા સ્વરૂપના સ્થર કયા છે તે જુદા જુદા લક્ષી બતાવો

૨ ‘ઑ’ નો ઉચ્ચાર કેવા શબ્દોમા થાય છે ?

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
०	।	ि	ी	ु	ू	े	ै	ो	ौ	.	:
क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	क	कः
उ	उ।	उि	उी	उु	उू	उे	उै	उो	उौ	उ	उः

जेमः—ख, गा, घि, ची, छु, ज, झे, टै, ठो, डौ, ढ, पः यंगरे

मरुस्थल, इकिमणी { ह्रस्व दीर्घ } आरुढ स्वरूप

ગુજરાતીમાં ‘ જ ની સાથે િ ’ ‘ ી ’ ‘ ુ ’ ‘ ૂ ’ પૃચાર
માત્રાઓ બીજા અક્ષરોની પેઠે ન લખાતાં હાસ જુદા રૂપે (ળ) ‘ ળ
(યુ) ‘ યુ ’ આમ લખાય છે તેમ હિંદીમાં નથી હિંદીમાં તો બીજા
અક્ષરોના સામાન્ય ધોરણે લખાય છે

मात्राओनी याजना (जोडणी)

मात्राओना अनुक्रमथी तेमनुं स्वरूप देखाडवा

माटे थोडाक शब्दो

अः—कल, रथ, ठल, वन, कमल, ववल

आः—राज, रात, भात, सात, आठ, मास

इः—निश, दिन, तिथि, विधि, सित, शनि

ईः—तार, गीर, चीर, पीर, खीस, तीसरा, परीक्षा

उः—मुग्व, मुग्व, मुध, बुध, खुश, कुमुद

ऊः—सूप, हूश, शूर, पूत, दूषण, दूसरा

ऋः—तृति, मृषा, गृह, कृषक, वृषभ, पृथिवी

एः—केसरी, देवता, वेदना, येवता, कलेवा

ऐः—शैव्या, भैंस, रैन, बैठक, सैनिक, दैवत, सैकडा

ओः—कोडा, फोडा, लोटा, ओती, रोजगार, मोदक

औः—फाँज, मौज, सौत, हौज़, दौलत, रौनक

अंः—बंध, कस, सवत, ससार, बाँस, हॉक, फॉस

अः, अंः—दःख, दःशासनः, मनःकामना, अधःपात.

થોડાક જોડાકરનું સ્વરૂપ દર્શન.

માધ્ય	પચ્ચિની	શક્તિ
વિદ્યા+	બ્રાહ્મણ	ગદ્ગા
રાજ્ય	જિમ્હ	મદ્ગલ
મદ્ય	શ્લોક	સચ્ચા
ઉચ્ચાન	વિપ્લવ	કાશ્ચન
વાક્ય	સ્વલ્પ	ઉદ્ધાર
મકરવી	ગ્રહ	ઉદ્ગવ
અસચ્ચ	પક્ક	ગુમ્ફિત
વૃત્ત	જ્વાલા	અલ્પ
ગૃહ	સ્વદ્વા	ઝક્ષમણ
પાત્ર	વિદ્વાન્	મૂન્ચિત
મિત્ર	જિહ્વા	વૈર્ય
શ્રમ	કૃષ્ણા	આશ્ચર્ય
હાસ	નગ્ર	યર્મ
મૂર્ચ	વિપ્ન	મૂર્યાવિત્ત
રુચિમણી	પ્રન્ચન	આર્યાવિત્ત

+ ગુજરાતી ભળતા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ 'વિદ્યા' અને 'વિધ્યા'ના અંતરને ધ્યાનમાં નથી રાખતા તેમ જ થવું જોઈએ

‘ર’ નું ઉપર જવું.

(રેફસ્યોર્થ્વેગમનમ્)

‘ર’ પછી સ્વર આવે તો ‘ર’ તે સ્વર પહેલાં નીચે રહે છે
જેમ —

અમ્ર, તક્ર, નમ્ર, પુત્ર વગેરે

‘ર’ પછી વ્યંજન આવે તો ‘ર’ તે વ્યંજન પહેલાં ઉપર
રહે છે જેમ —

કર્મ, ગર્ત, તર્ક, ધૃત્ત વગેરે

સ્વાધ્યાય ૨

૧ — ‘ર’ ની સાથે હ્રસ્વ, દીર્ઘ ઉકારને અને જ’ ની સાથે હ્રસ્વ તેમજ દીર્ઘ ઉકાર ઉકારની માત્રાઓને હિંદી તેમજ ગુજરાતીમાં મરખાવીને લખી ચતાવો

૨ — (ક) વિદ્યા મય અને સાધ્ય, અધ્યાય (ઋ) બ્રાહ્મણ અને જિમ્હા, (ગ) વૃત્ત અને સુર્યાવર્ત્ત, મૂહ અને ગ્રહ (ઘ) ઉદ્યાન અને ઉદ્ધાર, વિદ્યા અને વિદ્વાન્ આ શબ્દોની જોડણી ઉપર ધ્યાન આપી ઉચ્ચાર કરી ચર્તાવો.

૩:—

હસ્વ અને દીર્ઘ.

‘ િ ’ ‘ િ ’ વચ્ચે અને ‘ ઁ ’ ‘ ં ’ વચ્ચેના ઉચ્ચારનુ અતર
 િ

વિધિ	અને	સુધી	મુત	અને	મૂત
મુનિ	,,	યની	દુત	,,	દૂત
મણિ	,,	ગુણી	શુક	,,	શૂક
વધિર	,,	અધીર	આહુત	,,	આહૂત
મતિ	,,	સતી	કુલ	,,	કૂલ
ધૃતિ	,,	ભામતી	પુર	,,	પૂર
સૃષ્ટિ	,,	નટી	બુલબુલ	,,	બૂલબૂલ
વૃષ્ટિ	,,	વટી	મુર	,,	મૂર
પતિ	,,	આરતી	મુશ્વ	,,	મૂશ્વ
દિન	,,	દીન	દુષ્ટ	,,	દૂષણ
મિશ્ના	,,	પરીશ્ના	દુગુના	,,	દૂસરા
શિક્ષા	,,	દીક્ષા	પુન	,,	પૂત

આ શબ્દોની જોડીની વચ્ચે હસ્વ, દીર્ઘનાં વિચાર રાખી ઉચ્ચારનુ અતર ઇચાદુ બાંલી ચતાવો *

ગુજરાતીમાં કોઈ વચ્ચે બોલવા, લલવામાં હસ્વ દીર્ઘનો વિચાર બાંણુ સૂકી દેવાય છે, હિંદીમાં તેમ જ થવા પામે તે યાનમાં રાખવુ

પાઠ ૧

ઘર*	=	ઘર	કુરતા	=	પહેરણ
વન	=	વન	કપડા	=	કપડું, કાપડ
મેલ	=	રમત-ખેલ	થેલા	=	કાથળો
ફલમ	=	કલમ	જેવ	=	ગજવું
ઢાવાત	=	ખડીયો	ચાલી	=	થાળી
કિતાબ	=	ચોપડી	લોટા	=	લોટો
ગુરુજી	=	ગુરુજી	કટોરા	=	વાડકો
મ્યાહી	=	શાહી	કટોરી	=	વાડકી
ગિલોના	=	રમકડું	હુટ્ટી	=	રત્ન
ચાક્ર	=	ચપ્પુ	પેટ	=	ઝાડ
મજા	=	શિક્ષા	છાયા	=	પડખાચો
પોસ્ટકાર્ડ	=	કાગળ	ખાત	=	ખાત
ચિટ્ટી	=	ચિટ્ટી	દાલ	=	દાળ
દરવાજા	=	દરવાજો આરણ	રાંટી	=	રાંટણી
ચિટકી	=	ખારી	ઝાલ	=	શાક
કાગજ	=	કાગળ	ધૂપ	=	તડકો
ફાટક	=	દરવાજો(ખીડકા)	લોગ	=	લોકો

* એવા ફક્ત અર્થના હિંદી તથા ગુજરાતીના ઘગા શબ્દો સરખા સ્વરૂપના હોય છે

પાઠ ૨

૧. મેં = હું

હમ = અમે

૨. તૂ = તું

તુમ = તમે

૩. વહ = તે

વે (વહ) = તેઓ

પાઠ ૩

ના == બું

આના = આવવું

લિગ્વના = લખવું

જાના = જવું

પઢના = ભણવું વાચવું

ઝઠના = ઊડવું

હંસના = હસવું

બેઠના = બેસવું

રોના = રડવું, રેવું

લેના = લેવું

खेलना = રમવું

દેના = દેવું (આપવું)

કૂદના = કૂદવું

ગ્વાના = ખાવું

કહના = કહેવું, બોલવું

પીના = પીવું

सुनना = સાંભળવું

कमाना } = કરવું
करना }

दौडना = દોડવું

રગ્વના = મૂકવું
ઘરના =

ભાગના = નહામવું

મોના = ઊંચવું

રહના = રહેવું

જાગના = જાગવું

ઠહરના = યોજવું

ઝહના = ઊડવું

ગિરના = પડવું

હોના = હોવું, થવું

ચૌકના = ચમકવું

પાઠ ૪

૧. હું = હો

જાતા હું = જાય છે

પુરુષ

તા

તે

૧. મ જાતા હૂં = હું જાઉં છું ૨. હમ જાતે હું = અમે જાઈએ છીએ

૩. તૂ જાતા હૈ = તું જાય છે ૪. તુમ જાતે હો = તમે જાઓ છો

૫. વહ જાતા હૈ = તે જાય છે ૬. વે(વહ)જાતે હૈ = તેઓ જાય છે

સ્ત્રી

તી

તી

૧. મેં જાતી હૂં = હું જાઉં છું ૨. હમ જાતી હૈ = અમે જાઈએ છીએ

૩. તૂ જાતી હૈ = તું જાય છે ૪. તુમ જાતી હો = તમે જાઓ છો

૫. વહ જાતી હૈ = તે જાય છે ૬. વે(વહ)જાતી હૈ = તેઓ જાય છે

↑ ઉપરના ગ્રંથે પાઠોમાં હિંદી અને ગુજરાતીમાં વધારે મહત્તા આવતા શબ્દોને જરા મોટા અક્ષરે લખ્યા છે

પાઠ ૫

૧ મૈં ખાતા હૂં = મેં ખાઉ છું	૧ હમ ખાતે હૈં = અમે ખાઈએ છીએ
મૈં ખાતી હૂં = ”	હમ ખાતી હૈં = ”
૨ તૂ ખાતા હૈ = તુ ખાય છે	૨ તુમ ખાતે હો = તમે ખાઓ છો
તૂ ખાતી હૈ = ,	તુમ ખાતી હો = ”
૩ વહ ખાતા હૈ = તે ખાય છે	૩ વે(વહ)ખાતે હ = તેઓ ખાય
વહ ખાતી હૈ =	વે(વહ)ખાતી હૈં =

વિધાન.

આ પાઠમા ગુજરાતી લીટીઓની નીચે મૂકેલી, આવી સદરની નિશાની પાતાથો ઉપરની લીટી પ્રમાણે હોવાનું જણાવે છે. પળ તબુ હિંદીની લીટીઓમા નથી, પણે જે ૧ હિંદીમા ઉપરની લીટીમા ‘સ્વાના’ અગર ‘સ્વાતે’ આવે છે તેમ નીચેની લીટીમા નથી. પણ હિંદીમા તો નીચેની લીટીઓમા ક્ષરેક ટેકાણે “સ્વાતી” આવે છે. ૫ મેવને બરાબર ધ્યાનમા રાખવા

સ્વાધ્યાય ૩

૧ — પકજ અર્થના કયા શબ્દો. પાઠ ૧ પ્રમાણે. હિન્દો અને ગુજરાતીમા મળતા આવતા નથી તે કોલી જાઓ

૨ — નીચે બતાવેલી મીંડા મૂકેલી ચાલી જગામા ચોથા પાઠ પ્રમાણે શુ લખવું જોઈય તે તમારી નોટમા ઉતારી—પૂરા લખી બતાવો

પ્રકથ

૧ મૈં ખાતા	= મેં ખાઉ છું	૨ હમ	= અમે ખાઈએ છીએ
૩ .. આતા .	= તુ આપે છે	૪ તુમ	= તમે ઉડા છે
૫ વહ લે ...	= તે લે છે	૬ વે	= તેઓ આપે છે

સ્ત્રી

૧	પીતી	= ૫ ૧૩ ૫	૨	હમ	હે = અમે હમીએ છીએ
૩	રખ	હે = ૫ મુકે છ	૪		= ૫મે જામે ૭
૬	હમની	= ૫મે છ	૬	(વહ) લિખ	= ૫મે ૫મે ૭

૩ — પાચમા પાઠમા ગુજરાતો લીટીઓની નીચે, આવી નિશાની આવેલી હોવાનું અને હિંદી લીટીઓમા તમ નહીં હોવાનું કારણ સમજાવો

પાઠ ૬

કેવલ	=	માત્ર	નહીં	}	=	{ તહિ
આજ	=	આજે	ન	}	=	{ ના
કલ	=	કાલે	મત		=	મા, ના
ક્યો	}	= { કેમ	તુરંત		=	તરત
કિ	}	= { કે	ફિર		=	ફરી, પછી
ક્યા	=	શુ	તક		=	સુધી
બહુત	=	બણો, બહુ	અગર	}	=	જે
ઔર	=	{ બીજી, અને,	યદિ	}	=	"
		{ ને, વધારે	જો	}	=	"
હી	=	જ	સાચ		=	જેડે, ભેગુ
બી	=	પણ	તો		=	તો
હાँ	=	હા	તોથી		=	છતાં

પર } = પણ	નજદીક } = નજીક
કિન્તુ } = " "	પાસ } = પાસે
સ્વબ = ખૂબ	બારબાર = વખતોવખત
યાની } = એટલે	હમેશા = હર હ મેશા, હ મેશા
અર્થાત્ } = " "	જ્યાદઃ = બધું, વધારે
મલા = વાર	થોડા = થોડું
યા = અગર	ત્રાપમ = પાછો, પરત
જલ્દ = જલદી, વહેતો	ઠીક = ઠીક, ખરૂં
અચ્છા = સારૂં	વલ્કિ = વળી
દૂર = દૂર	

પાઠ ૭

૧ અવ = { હવે અત્યારે હમણાં	૫ યહો = { અહીંઆ, અહીં
૨ તવ = ત્યારે	૬ વહો = ત્યાં
૩ કવ = ક્યારે	૭ કહો = કયાં
૪ જવ = જ્યારે	૮ જહો = જ્યાં
૧ અમી = હમણાંજ, હજી	૩ કમી = કોઇપણ વખતે
૨ તમા = ત્યારેજ	૪ જમી = જ્યારેજ

५ यहीं = यहीं	१ उधर = आतर
६ वही = त्यां	२ उधर = तेतर
७ कहीं = केहिपलु ठेकागे	३ किधर = कध आलु
८ जहीं = ज्यों	४ जिधर = जे आलु

विधान.

- १ 'क्यों' अने 'कि' भेगा पण आवे छे जेमेके 'क्योंकि'
- २ 'और' प्रसंग प्रमाणे व्रण अर्थमा आवे छे जेम—१ मै आर वे खाते है २ रोटी और लेना है? ३. वहा और कौन जाता है? यह और ही बात है इत्यादि
- ३ 'पण' 'भी' ना अर्थमा वाक्यनी वच्चे होय तोज आवे छे वाक्यना आरभमा 'पण ना अर्थमा 'पर अने 'किन्तु' आवे छे जेम— $\text{पण पलु जे उ म मै भी जाता हू}$

पलु ते तथी जेतो=पर वह नहीं जाता

- ४ ताकीद करवामा, हुकम करवामा 'ग्वाम न' 'मत' आवे छे जेम—'ऐसा मत करा' वह ऐसा न करे'
- ५ 'नहीं' वाक्यमा आववाथी छेलो शब्द नीकली जाय छे

जेमः—	१ वह जाता है	}	१ हम खाते है	}
	२ वह नहीं जाता		२ हम नहीं खाते	
	१ वे सोते है	}	१ तू भागता है	}
	२ वे नहीं सोते		२ तू नहीं भागता	

૬ ન' વાતને પાકી કરવામા પણ વપરાય છે જેમ — 'કયો ? ઠીક હૈ ન ?' આ વાક્યોમા છેલ્લો શબ્દ 'હૈ' અને 'હૈ' નીકળી ગયો છે

૭ 'અવ વગેરે આઠ શબ્દોમા હી જોડવાથી જે અર્થ સરે છે તેજ અર્થ અનુક્રમે અમી' વગેરેથી મરે છે એટલે 'હી' નો સમાવેશ થઈ જાય છે હી જુદો ન લખાતા 'અમી' વગેરે રૂપથી લખાય છે જેમકે —

અવ હી = અમી*	યહો હી = યહી
તવ હી = તમી	વહો હી = વહી
કવ હી = કમી	કહો હી = કહી
જવ હી = જમી	જહો હી = જહી

एवीज गीते:—

उम+ही=उसी, उन+ही=उन्हीं, उम+ही=उसी, उन+ही=उन्हीं,
जिस+ही=जिसी, किम+ही=किसी, किन+ही=किन्हीं, वगैरेमां
समजी लेवानु छे

સ્વાધ્યાય ૪

૧ —નીચેના વાક્યોને ગુજરાતી ભાષામા લખો —

૧ મૈ યહા કવ આતી હું ‡ ૨ તુમ કહા કયા કરતે હો ?

* કોઈ ટેકાણે 'અમી' વગેરે ન લખતા 'અવ હી' વગેરે લખીને 'હી' જુદો પગ લખાય છે

‡ શિક્ષક મહાશયોણ ** વાક્યો વિદ્યાર્થીઓને શક્તિ પ્રમાણે આપવા

- ३ वह और तू किधर जाती है ? ४ वह कहा खेलता है ?
 ५ हम भी किताब पढ़ते हैं ६ वे क्या लिखती है ?
 ७ तुम तो चाकू देती हो ८ क्योंकि मैं और चिट्ठी पढ़ता हूँ
 ९ वह लोटा लेना है १० तू खूब हमनी है
 ११ वे तो अभी सोने है १२ हम कब जागती है ?

- १ पर गुरुजी तब कहा बैठते है ? २ अब यहा धूप बहुत है
 ३ ता क्या उधर भी छाया है ? ४ हाँ वहा तो पास ही पेड़ है
 ५ तो फिर तुम कहा बैठती हो ? ६ जहा वे बहुत भागती हैं
 ७ किन्तु मैं अब जल्दी दोस्ता ह ८ क्योंकि वे भी यहा फिर रहती हैं
 ९ पर तू तो वहा बहुत कूदता है १० क्या मैं वही नहीं खेलती हूँ ?
 ११ वह रोटी खूब खाती है १२ अगर हम भी वहा ठहरने हैं

० — नीचेना वाक्योंने हिंदी भाषामा लम्बे

पुरुष होय तो

- १ तू शुभे छे २ तू भुक्त छे तेओ नय छे
 ३ तम आओ छे ४ अमे यमीओ जीओ ५ ते भले छे
 ६ ते मे छे ७ तू भुक्त छे ८ तेओ जे मे छे
 ९ तमे माओ छे १० अमे माओ छे ११ तेओ जे मे छे

स्त्री होय तो

- १ तू भुक्त छे २ तू पशु अमी नय छे
 ३ तमे क्वारे आओ छे ४ अमे त्यामे नय छे
 ५ तेओ पशु त्या भुक्त छे ६ ते आमीया भुक्त छे

૭ તુ નમેહુ ન ડે

૯ તમે ગેટની ડંગે છે

૧૧ હુ જ નિશા ડડે ડુ

૮ પણ તે ખડાયા આપે ૭

૧૦ અમે પણ શાડ ખાએ છીએ

૧૨ તુ ભાત ખાય છે

પાઠ ૮

ગિનતી = આક

૧ એક = ૧ એક	અકલા = એકલો	પહલા = પહેલો
૨ દો = ૨ બે	દોનો = બેને	દૂમરા = બીજો
૩ ત્રીન = ૩ ત્રણ	ત્રીનો = ત્રણ	ત્રીસરા = ત્રીજો
૪ ચાર = ૪ ચાર	ચારો = ચારે	ચોથા = ચોથો
૫ પાંચ = ૫ પાંચ	પાંચો = પાંચે	પાંચવો = પાંચમો
૬ છઠ્ઠ = ૬ છ	છઠ્ઠો = છએ	છઠા = છઠ્ઠો
૭ સાત = ૭ સાત	સાતો = સાતે	સાતવો = સાતમો
૮ આઠ = ૮ આઠ	આઠો = આઠે	આઠવો = આઠમો
૯ નૌ = ૯ નવ	નૌઓ = નવે	નવો = નવમો
૧૦ દસ = ૧૦ દસ	દસો = દસે	દસવો = દસમો

૧ ગુજરાતીની માફક હિંદીમાં પણ પાંચને અને સાતથી દરેક આંકે

“વૌ” પ્રત્યય લગાડાય છે

પાઠ ૯

ગેંદ	=	દડો	કદહલ	=	ફણમ
રથ	=	રથ	છત્રી	=	છત્રી
અગીઠી	=	સગડી	ઘડા	=	વડો
સકોરા	=	શકેડ	ધુજા	=	ધબ
ચિઢિયા	=	ચકડી	જહાજ	=	વહાણ
વેલ	=	બીલી	પતંગ	=	પતંગ
બિલી	=	બિલાડી	તલવાર	=	તરવાર
ચૂહા	=	ઉદર	મદહા	=	મચેડુ
ટટૂ	=	ટટુ	નગાડા	=	નગાર
ગાય	=	ગાય	મકલી	=	માખી
મકડી	=	કરોળીપો	ઝંગલી	=	ઝાગતો

પાઠ ૧૦

સ્વરલ	=	ખત	વાસ	=	વાસ
બકરી	=	બકરી	ગુલાબ	=	ગુલાબ
બૈલ	=	બળદ	લડકા	=	છોકરો
હલ	=	હળ	લડકી	=	છોકરી

हिरन	=	हरण	बाग	=	वाडी
फूल	=	झूल	खेत	=	खेत
आम	=	कैरी	जंगल	=	जंगल
आमका पेड	=	आंभो	पानी	=	पाणी
सीताफल	=	सीताझण	दूध	=	दूध
शरीफा	=	अनूरा	उह	=	हही
गन्ना	=	शेरडी	बरफी	=	अरकी
रस	=	रस	पेडा	=	पेडा
बर	=	भोर	मट्टा	=	छास
मकवन	=	भाभण	लड्डू	=	लाडू

पाठ ११

गर्भ	=	भात्र	बजना	=	वागवु
पक्का	=	पाडे	दिन	=	दिवस
कच्चा	=	काये	रात	=	रात
हलुवा	=	शीरे	मदरसा,	=	निश्मध
			पाठशाला	=	
पूरी	=	पुरी	परीक्षा,	=	परीक्षा
			उम्तिहान	=	

जलेबी =	जलेबी	फल ननीजा } परिणाम }	=	परिणाम
पापड़ =	पापड़	उमला } श्रुतलेख }	=	श्रुतलेख
गिचड़ी =	भीयडी	छमाही	=	छ भासिक
रुही =	कटी	वार्षिक } मालाना }	=	वार्षिक
गी =	धी	तिमाही	=	त्रिभासिक
तेल =	तेल	चम्मच	=	यभयो
चिमटा =	थीपीओ	पतीली	=	तपेडी
वह =	पेसे	कुछ	=	कट
तवा =	तपे	कॉपी	=	नोट
चूल्हा =	यूल्हा	कैची	=	कानर
चौका =	योके	मूजा	=	सोथे
चटनी =	यटणी	रूल, } रौल }	=	आंकणी
आचार =	अथाणु	सुर	=	सोय
ठंडा =	टांडु	दोरा } धामा }	=	धामा
गरम =	गरम उत्तु	बही	=	बडियाण

कड़ाही =	कड़ाही	घटा =	कसाक
भात =	भात	घंटी =	घट
		चकी =	चटी
पनीर } =	शिअ ५	जोड =	सरवाणा
स्त्रिखरन }			
मलाई =	मलाई	बाकी =	बाहभाऊ
रबड़ी =	आमुदी	ज़रब, } =	गुप्ताका
		गुणा }	
खोया =	भावे	भाग } =	भागाका
		तकसीम }	

स्वाध्याय ५

१:—नीचेना वाक्योने गुजराती भाषामां लखो.

- १ गमचद्र आज कल बहा क्या पढ़ता है ?
- २ यहाँ एक बकरी दो बैल और तीन हिरन पानी पीते हैं
- ३ लड़की गाना गाती है और लड़का नगाडा बजाता है
४. गाय घास यहीं खाती है पर टट्ट और घास नहीं खाता.
- ५ सीता आम बहुत खाती है. मै भी ज्यादा खाता हू.
- ६ पर लड़का और लड़की दोनों नहीं खाते, मै तो अभी पढ़ता हू
- ७ वह पाँचवाँ जहाज जाता है यहाँ भी मक्खी बैठती है
- ८ हिरन बहुत दौड़ता है, पर बिल्ली बहुत नहीं भागती
- ९ तू क्यों खेलता है. और फिर क्यों रोता है ? हम अब यहाँ नहीं ठहरते

- १० यहाँ क्या होता है, वहाँ तो खूब दूध होता है पर गाय नहीं देती.
 ११ यहाँ आम का पेड़ है, वहाँभी छाया है तू और गन्ना क्यों खाता है
 १२ वे परीक्षा देते हैं, हम हिंदी पढ़ते हैं और कॉपी लिखते हैं
 १३ मैं इमला लिखता हूँ, तू इमला सुनता है वह इम्तिहान नहीं देता
 १४ वे आचार खाते हैं, हम तो गरम दूध खूब पीते हैं, वह ठंडा पीता है,
 १५ तथा गरम है, तू खिचड़ी क्यों नहीं खाता, और हलवा बहुत खाता है
 १६ मैं छमाही परीक्षा देता हूँ और खूब जल्दी लिखता हूँ, क्यों ठीक है न ?
 २ — मैं 'नी' साथे 'जाना' आवे तो "मैं जाता हूँ" वाक्य बने 'तुम' नी साथे 'कगना' आवे तो 'तुम कगते हो' वाक्य बने, वगैरे, एबी ज रीते थोड़ाक वाक्य बनाओ

पुरुष

स्त्री

जैसे:—	'हम' नी साथे	दौड़ना	'मैं' नी साथे	'आना'
	'वे'	खाना	'तू'	'धरना'
	तू	रोना	तुम	बैठना
	मैं	खेलना	वे	रखना
	वह	ठहरना	हम	देना
	तुम	भागना	वह	बनाना
	क्या	होना	क्या	सुनना
	और	पढ़ना	फिर	लिखना

૩ — જેમ 'જ્ઞાતાં હું' પીતે હું 'સેલતે હાં' ઘગેરેની પહેલા 'મૈ
'હમ' 'વે' 'તુમ' ઘગેરે લાગે છે તેમ નીચેના શબ્દોની
પહેલા લગાડો અને જાલી જગાના પૂરા વાક્ય બનાવો

પુરુષ.

૧	દૌડતા હૂ	૪	જાતે હા
૨	જ્ઞાતે હે	૫	જાતા હૈ
૩		૬	જાતાં હૈ

સ્ત્રી

૧	સેલતી હૈ	૪	સેલતી હૈ
૨	”	૫	”
૩	સેલતી હાં	૬	સેલતી હૈ

ઊપરનાં વધા વાક્યોને પરા લખી, પછી ગુજરાતી ભાષામાં લખા

૪ — ૨, ૩, ૬, ૯ આ અક્રોને હિંદી ઉચ્ચારમાં લખો

૫ — પશુ, વે, જલ્દી, નજર, હ મન, હમણા જ, આ તરફ જ, તો આવી
ગતી, એટલે, અગર, આ શબ્દોને હિંદી ભાષામાં લખો

પાઠ ૧૨

ને	=	એ	માતાને	=	માતાએ
કો	=	ને	માતાકો	=	માતાને

से	=	थी	मातासे	=	माताथी
”	=	ऐ, वडे	”	=	माताऐ, माता वडे
के लिये	=	ने भाटे	माताके लिये	=	माताने, भाटे-डाँजे
का	=	नो, नु	माताका	=	मातानो, मातानु
की	=	नी	माताकी	=	मातानी
के	=	ना	माताके	=	माताना
”	=	नां	”	=	मातानां
में	=	भां	मातामें	=	माताभां
पर	=	उपर	मातापर	=	माता उपर

(अनेक)

स्त्री—आ

पुरुष—अ

जाना

लोग

माताओंने

लोगोंने

माताओं को

लोगो को

माताओं से

लोगों से

माताओं के लिये

लोगों के लिये

माताओं का, के, की,

लोगों का, के, की

माताओं में, पर

लोगों में, पर

पुरुष—अ (एक) स्त्री—ई

देव	नारी
देव को	नारी को
देव से, ने	नारी से, ने
देव के लिये	नारी के लिये
देव का, की, के	नारी का, की, के
देव में	नारी में
देव पर	नारी पर

पाठ १३

(एक)

राम ने	= रामे	शशुन	= शशुने
राम को	= रामने	शशु को	= शशुने
राम से	= रामथी	शशु से	= शशुथी
राम के लिये	= रामने भाटे	शशु के लिये	= शशुने भाटे
राम का	= रामनो, रामनु	शशु का	= शशुनो, शशुनु
राम की	= रामनी	शशु की	= शशुनी
राम के	= रामना	शशु के	= शशुना
राम में	= रामभां	शशु में	= शशुभां
राम पर	= राम उपर	शशु पर	= शशु उपर

आ, पाठमा आवेला 'ने' 'को' वगेरे मोटा अक्षरे लखेला
शब्दोने 'सुमति' 'भद्रा' 'प्रभु' 'देव' 'लडकी' अने 'मन्दिर' शब्दो
साथे उपर प्रमाणे जोडीने बोली जावो

पाठ १४

पुरुष('आ'नो 'ए')

१ छोऽरे। = लडका	लडकेने = छोऽराये
२ रभऽडु = खिलौना	खिलौने को = रभऽडाने
३ दरवाजे = दरवाजा	दरवाजे से = दरवाजथी
४ कपडु = कपडा	कपडे के लिये = कपडाने भये
५ लोटे। = लोटा	लोटे का = लोटेना
६ डोथणो। = थैला	थैले की = डोथणानी
७ वाडडा। = कटोरा	कटोरे में = वाडडाभां
८ पहेरथु = कुरता	कुरते पर = पहेरथु उपर

पुरुष-अनेक

लडकोंने
खिलौनों को
दरवाजों से
दरवाजों के लिये
दरवाजों का
कटोरों में
थैले पर

बच्चों में
कुमारों को
हाथों से
आंकों के लिये
'परों का, की
दाँतों में
दाँतों पर

स्त्री

एक	अनेक	ई
एक	अनेक	अनेक
बात	बातें	नारियां
बात को	बातों को	नारियों को
बात से, ने	नाकों से, ने	नारियोने
बात के लिये	रानोंके लिये	नारियों के लिये
घास का, की	आँखों का की, के	नारियों का, की, के
लान में	आँतों में	नारियों में
रात पर	आँतों पर	नारियों पर

विधान.

जेम मातान 'माता से' 'राम के लिये' 'शशु म' 'शशु का' वगैरे शब्दोंमा मूल शब्दमा कई फेर थतो नथी तेम 'लक्ष्मा क्विलोता' वगैरे आठ शब्दोंमा तेमज एवी जानता बीजा शब्दोंमा नथी कारण ए पुरुष जेवा बोलाय छे नहि स्त्री जेवा, एटले पुरुष जेवा वालाता शब्दाना छेला कानानो 'ए' यह जाय छे जेमके उपर ययु छे, के —

लटके ने, कटोरे में वगैरे, नहि के लट्ठका ने, कटोरा में,

गुजरातीमा एण एने मलता फेरफार थाय छे जेमके —

पेय	=	पेयमा	अय्यु	=	अय्याने
छोटा	=	छोटाने	वाङ्क	=	वाङ्कानु गैर

पाठ १५

‘को’	बगैरेनीसाथे	‘मैं’	नो	‘मुझको’	‘मेरा’	हमारा	बगैरे थायछे
”		‘तू’	”	‘तुझको’	‘तेरा’	तुझारा	तुमसे ,
”		‘वह’	”	‘उसको’		‘उनका’	”
”		‘यह’	”	‘इसका’		‘इनको’	”
”		‘जो’	”	‘जिसमे’		‘जिन्हसे’	”
”		‘कौन’	”	‘किसको’		‘किनको’	”
”		‘कोई’	”	‘किसीका’		‘किन्हींमें’	”

एक

जैमकः—मैं		वह		
मैं =	हु	वह	-	ते (पेसो)
मुझको =	भने	उसको =		नेने
मुझे =	भुआरथी	उसे =		नेनाथी
मुझसे =	भुआर भांउ	उसकेलिये =		नेने भांउ
मेरे लिये =	भुआरे, भुआउ	उसको =		नेनो, नेनु
मेरा =	भुआगी	उसकी =		नेनी
मेरी =	भुआगी	उसके =		नेना
मेरे =	भुआराभां	उसमें =		नेभां
उपर =	भुआरा	उपर =		ने उपर

एवीज रीसे ‘तू’ ‘यह’ ‘जो’ ‘कौन’ ‘कोई’ ना विषे
समजी लेवानुं छे

अनेक

- मैं— हम हयारा, हम से, हमें हमारे लिये, हमारे में
 तू— तुम तुझारा, तुम से तुम्हें, तुझारे लिये, तुझारे मे,
 वह— उन, उन्हींका, उन के लिये, उन में
 यह— ये इन, उनका, इन्हीं में, इन के लिये
 जो— जिन, जिन्ह जिनका, जिन्हींमे, जिन्हींका,
 कौन— किन, किन्ह, किन्हीने, किन से,
 कोई— किस, किसीका, कसीमे—वगैरे

स्वाध्याय ६

१:—‘मैं नी माफक (पाठ १५ प्रमाणे) तू, जो, कौन, की-
 ईना रूप लखो.

२:—नीचेना वाक्योने हिंदी भाषामां लखो:—

- १ अहाँ बरमा तू शु भूडे ते / म्हाणी चोपडी केरु ले ते /
- २ माउ छपट यकदी भेमे छ पणु इण आती नथी
- ३ तेना घरमा कुल छे आना बरमा छोटरी दमे छे
- ४ आमा छपटरी करी भूडे ते, तेने हु पाउ छु लने पणु आपु छु-
- ५ छोटरी वारीमाथी सीताइण ले छ हु तेने शेन्डी अप्पले नथी.

- ६ तेनी गाय हूँ आपे छे, तेना पेन्थी हूँ लखे छे
 ७ वाडीमा करौणीओ तेने गेउरो उम न्हास छे
 ८ तु क्वाथी आये छ अने तखेने माटे शु आपे छे
 ९ भेतमा लणन नाम (ने) माय छ अने हण पणु त्याज छे
 १० आ दाटाभा हूँ छ, पणु नथी आ जाउथी काण पछे छे
 ११ नेओ वाउका वडे हूँ मीओ छ अने थाणीमा भाय छे
 १२ आ पेहेणु ते जोउगनु छ, ग्वाल्मा काण ओ छे
 १३ माताने माटे ते डेरी आपे छ ते नोटानु पाणु

३:—नीचेना वाक्योंमें भूलों काटो:—

- १ माते के घर जाता है   २ लडका का पुस्तक है
 ३ लोटा में क्या रक्खा है ?   ४ भद्र के लिये क्या देतो हो?
 ५ तुम किसके घर ठहरता है   ६ हम तुम्हारे घर आता है

४:—नीचेना वाक्योंने गुजराती भाषामां लगवो:—

- १ हम तेरे घर नहीं आते   २ मुझे तू सीताफल क्यों देता है ?
 ३ तू माता के लिये क्यों नहीं   ४ भद्रा के लिये देता है.
 देता   ५ यह किस लडके का पुस्तक है ?
 ६ राम लोटे में दूध रक्खा है   ७ तू लडके का आम क्यों लेता है ?
 ८ मैं यहा रोज लिखता और पढ़ता हूँ

પાઠ ૧૬

મા, મી, } = { શે, ર્શ, }
મે } { શું, શો

પુરુષ

- ૧ મેં આઝંગા = હુ આવીશ   ૨ હમ આયેંગે = અમે આવીશું
૩ તૂ આયેંગા = તુ આવીશ   ૪ તુમ આઓંગે = તમે આવશે
૫ વહ આયેંગા = તે આવશે   ૬ વે(વહ)આયેંગે = તેઓ આવશે

સ્ત્રી

- મેં આઝંગી = હુ આવીશ   હમ આયેંગી = અમે આવીશું
તૂ આયેંગી = તુ આવીશ   તુમ આઓંગી = તમે આવશે
વહ આયેંગી = તે આવશે   વે(વહ) આયેંગી = તેઓ આવશે

પાઠ ૧૭

- મેં આઝંગા = હુ આવીશ   હમ આયેંગે = અમે આવીશું
મેં આઝંગી = *   હમ આયેંગી =   ,,
તૂ આયેંગા = તુ આવીશ   તુમ આઓંગે = તમે આવશે
તૂ આયેંગી =   ,,
વહ આયેંગા = તે આવશે   વે(વહ)આયેંગે = તેઓ આવશે
વહ આયેંગી =   ,,
વે(વહ)આયેંગી =   ,,

स्वाध्याय ७

१ नीचेना शब्दोने हिंदीमां लखो:—

मिठा भाटे, पाणीयामा, आउ छपन लथामा दूण डागण पगनी
मानी आपडीतो हडे, तजउ तजान भने, आने नानथी, इनम रडे,
पेगखुथी रामो, भद्रानी, तेनु जाले

२:—नीचे बतावेली मींठां मकली गाली जगार शु लखवु
जोरण ?

पुरुष

आज	खेलेंगे.	= अमे आने तमान तेन रमीगु
तुम कल क्या		= तमे तेने माट जय शु अपगो !
मैं उम गिलनि		= तु ते गडगो नप मडग आने आपीश
त किसके आज लेगा ?		= तु नान पगथी आने रेरी न 'ग ?
वे चाकू		= तेआ नप अपु मो आप ।
राम ता लड्डु		= पण राम तो मो नापु आपो तहिं

स्त्री

भद्रा यहा खूब		= नद्रा जगथी आली पुर ममगे
हम दौडेंगी		= अम पल भडडीमा मडीगु
तू क्या देगी		= तु नाउनमा गार माट शु आपीश !
मेरे आजसे खूब		= तमे नजरे पेग आगथी पूण ममगे
मैं उम पेड पर. आम		= ए ते आउ परथी तने डेरी आपीश
वे घर से		= तेआ पगथी तहार माटे भडिया आपशे

૩:—નીચેના શબ્દોના મુજબતીમાં (સર્વનામ કર્તા સાથે)

અર્થ કરો:—

કૂદૂગી દૌડોમે, પદૂગા રોતે હૈ, ઠહરતી હૈં, સુનૂગા, કહને,
ઠહરોમે, લિસૂગા, વૈઠતી હૈ, ઉઠને હા, રખતી હૂં, જાગૂમી, પિઓમે
સોતા હૂ દોમી, લેંમે પઢતા હૂ, જાયેમે, આઝીમે ભાગૂગા આતા
હૂ, खेल्तી है, खेलेगी, हंसूगा, रोऊगी

૪:—પાછલા પાઠોમાં આવેલા આના, જાના, વગેરે સાથે
થોડાક શબ્દ અને અવ્યયો જોડીને નવા ૨૦ વાક્ય બનાવો

પાઠ ૧૮

લાના	= તાતવુ	હો આના	= જાત આતવુ
લેજાના	= તા' જાતવુ	ચલના	= તાતવુ
ધુલાના } દેરના }	= માતાવતવુ = તાતવુ	ફિરના	= તાતવુ
ગાના	= તાતવુ	ધૂમના	=
જાના	= તાતવુ	ટહસના	= ,
ચિહાના	= તાતવુ	દૂહના	= તાતવુ
બિહાના	= તાતવુ	સોજના	= તાતવુ
ઓહના	= તાતવુ	લોટના ।	= તાતવુ
પહિનના	= તાતવુ	લેટના)	= ,

નિષોડના	= નિચોવવું	લોડના	= પાછા આવવું
મોંજના	= અજવાળવું	સૂધના	= સૂધવું
મલના	= મમળવું	દેખના	= બોલું, દેખવું
મિલના	= મળવું	છૂના	= અડકવું
સમસના	= નમજવું	ચાખના	= ચાખવું
ચોલના	= માલવું	ઝગાડના	= ઊગાડવું
ચૂસના	= ચૂમવું	કાટના	= કાપવું
ચાટના	= ચાટવું	કતરના	= કાતરવું
તાનના	= તાણવું	નાપના	= માપવું
ચીંચના	= ચીંચવું	જોડના	= જોડવું
મારના	= મારવું	તોડના	= તોડવું
પીટના	= દીપવું	ફોડના	= ફોડવું
ઠોકના	= ઠોકવું	ચીરના	= ચીરવું
કૂટના	= કૂટવું	ફાડના	= ફાડવું
પીસના	= દબાવું	પૂછના	= પૂછવું
રોધના	= રોધવું	પાના	= પામવું
પકાના	= પકવું	પોંછના	= પૂંછવું
તલના	= તળવું	છોડના	= છોડવું, મૂકવું
પકડના	= ઝાલવું, પકડવું	ડાલના	= નાખવું
ઝરના	= ઝરવું	ચિકરના	= ચિકરવું
કુસના	= પેસવું	ચમના	= કસવું, ધામકાસવું

પાઠ ૧૯

પહુચના*	= પગાયુ	ચોંસના	= ખામયુ
જાનના	= જાણુ	અટકના	} = અટકયુ
લગના	= લાગયુ	હિચકના	
મૂંસના	= મૂંડયુ	મીના	= મેંયુ
ઝટકના	= ઝાટકયુ	ચિહ્વાના	{ મગડયુ
ચમકના	= ચમકયુ	ઢોંકના	
ગરજના	= ગાજયુ	હોંકના	= હોંકયુ
ન્હાના	= ન્હાયુ	પલટના	= પલટયુ
ધોના	= ધોયુ	સુલગના	= મળગયુ
ચોંદના	= ચોંદયુ	દાચના	= દાચયુ
જોતના	= ખેડયુ	ઢોંકના	= ઢાંકયુ
ચોના	= ચાચયુ	ઝપટના	= ઝપટયુ-પડાના ચેયુ
છીલના	= છીલયુ	છીનના	= છીનની લેયુ
છાનના	= ચાળયુ	છેદના	= વાંચયુ
વીનના	= વીણયુ	કુચલના	= કચલી નાખયુ
ચુનના	= ચણયુ	ચટના	= ઘાટયુ
ગૂથના	= ગૂથયુ	ચઢના	= ચઢયુ
છૂટના	= છૂટયુ	ઉતરના	= ઉતરયુ
થૂકના	= થૂકયુ	ચઢા હોના	= ઊભા થયુ
છીંકના	= છીંકયુ	ચુપ હોના	= શનુ મહેયુ
થેઠ જાના	= ખેંચી જાયુ	મકના	= મકયુ

* અહીં ક્રિયાવાચી અને ચીજા શબ્દોવડે શિક્ષકોએ વિદ્યાર્થીને નવા વાક્ય બનાવવા માટે તેમજ આધાન્તર કરવા માટે તેમના સ્વાશ્રયને જાણવતી દોરવા

पाठ २०

किमान	=	अधुन	हाथ	=	हाथ
अकेला	=	अकेले	पैर	=	पग
मब	=	अधा	बात	=	वात
छोटा	=	नहाने	अच्छा	=	भागे
बडा	=	भोगे	बुरा	=	नशारे भोटे भुरे
तोता	=	पोपट	बुद्धा	=	वरडे
मैना	=	मना	जवान	=	जुवान
कौआ	=	कागडे	बदर	=	भरुट, भान्डु
मुग्गी	=	भग्गी	लगूर	=	नादरा
मोर	=	भोग	कुत्ता	=	नर
कबूतर	=	कथूतर	बछडा	=	वाजन्डे
चील	=	समडी	भैस	=	भेम
गिद्ध	=	गीध	कटिया	=	पाडी
भैसा	=	पाडा	घोडा	=	रोडे
नाज	}	= अनाज, दाण्डा	बछडी	=	वाजन्डा
अनाज					
अडा	=	छंडु	नमक	=	मीठु
कोथिल	=	अथल	मिरच	=	भरसु
मच्छर	=	भच्छर	मसाला	=	भसावा
चीरो	}	=	जीरा	=	जरे
कीडी			मेथी	=	मेथी

५५

खटमल = भाउउ	लौब = लवीग
पिस्तू = यायउ	अजबाहन = अजमे
गिलहरी = पीसडावी	काली मिरच = भरी
छिपकली = गीलोडी	हलदी = हण्डर
बरे, भिद = लभरी	नीबू = लीबु
भौरा = लभरो	धनिया = धाला
शहदकी मक्खी = मधभाभ	हांडी = लाडी
वेसन = वसन	सूजी = रेवे
गुड = गोण	शकर = भाउ
मिथ्री = भरी भाउ	नमक = म'क

पाठ २१

जामन = नभु	फीका = मोलु
खिरनी = गयलु	नमकीन = भाउ
अमरूद = गमरूण	कडुआ = उडवे
ककडी = उडडी	खट्टा = भाउ
खरबूजा = मडग्रेटी	मीठा = गलथे
अड खरबूजा = पपैया	चरपरा = तीप्पे
मूंगफली = भगइणी	बाजरा = भाजरी
बैर = भोर	जुआर = जुवार

સતરા	=	મતર	ગેહૂ	=	વઉં
નારગી	=	નારગી	જૌ	=	જવ
અજીર	=	અજીર	ઉહદ	=	અડદ
કિરિમશ	=	સૂકી દ્રાક્ષ	ચાવલ	=	ચોખા
અગૂર	=	લાંડી દ્રાક્ષ	અરહર	=	તુવેર
વાવામ	=	બાદામ	મૂગ	=	મગ
ચના	=	ચણા	લોભિયા	=	ચોરા
મટર	=	વટાણા	સેમ	=	વાલોર
કરેલા	=	અરેલું	કચ્છિયા	=	પાંચાણ
કદૂ	=	અરેલું	પસ્થલ	=	પરવલ
ગોળા (નારિયલ)	=	બોપડ	ખિંદી	=	ભીડા
છુહારા	=	ખારેક	વૈંગન	=	રીંગણા-વેંગણ
તરબૂજ	=	તડબૂચ	પોદીના	=	કુદીનો
ફૂલ	=	અતર	અદરક	=	આદુ
ગુલાબ	=	ગુલાબ	ઘુર્યા	=	અધૂબડી
ચમેલી	=	ચમેલી	ઘુર્યાકે પત્તે	=	ચોતમ
પસારી	=	ગાંધી	આલૂ	=	બટાટા
બેલ	=	ભોગરે	કઢા } ઉપલ્લ } આળ	=	ઝાણુ
જુહી	=	જાંઘ		=	દેવતા
કેલા	=	કેલા	સરખ	=	સરખોડી

સેબ	= મફત	લકડી	= લાડડી
અનાર	= દાડમ	કોયલા	= ઝાલસા
અનનાસ	= અનનામ	ઈંધન	= બળતણ
વથુઆ	= ચાકવત	ધુંઆ	= ધુમાડો
સોયા*	= મવા	પાલક	= પાલડ

સ્વાધ્યાય ૮

૧:—નીચેનાં વાક્યોને હિન્દી ભાષામાં પૂરા રચો:—

‘મैं’ ની સાથે ‘આના’ આવે તો ‘આડંગા’ વાક્ય બને તુમ ની સાથે ‘આના’ આવે તો ‘તુમ આઓંગી’ ‘તુમ આઓને’ વાક્યો બને વગેરે, પચીજ રીતે થોડાક વાક્યા બનાવો સાથે તેનુ ગુજરાત કરરો

:-

પુરુષ

સ્ત્રી

મैं ની સાથે ‘સીના’

‘મ’ ની સાથે ‘મારના’

વે ” બેઠના

તુમ ” લેજાના

તૂ ” સોજના

તૂ ” મૉજના

તુમ ” મિલના

વે ” ધોના

* પાઠ ૧૮, ૧૯ ના પાટુ તથા પાઠ ૨૦, ૨૧ ના શબ્દો સાથે પોતાની ટૂંકા પ્રમાણે થોડાક નવા વાક્યો બનાવવા

हम	”	तानना	हम	”	म्हाना
वह	”	पीसना	जो		छोड़ना
जो	,	गाना	कौन	”	कतरना
कौन	”	लाना	वह	”	चाखना

२:—जेम ‘आऊगा’ ‘आओगे’ ‘पकाती हूँ’ वगैरेनी पहेलां ‘मैं’
‘तुम’ वगैरे लागे छे, ते रीते नीचेना शब्दोनी पहेलां लगाडो-

१	ढाँकते हो	९	खायेंगी
२	काटती हैं	१०	चढ़ेंगे
३	आती हो	११	चुप होती
४	कब आऊगी	१२	वीनता हूँ
५	खोदेगा	१३	खोदते हो
६	बोयेगी	१४	क्या खाता है ?
७	जाता हूँ	१५	क्यों चौंकेगी ?
८	लाऊगा		

३:—नीचेना वाक्योते गुजराती भाषाभां लखो:—

- १ आजकल रामचंद्र बाग में जाता है और बहुत फूल तोड़ता है
- २ तू किसके घर से अनार लाता है वे सब फिर क्या खायेंगी
- ३ बड़ा पर कौन पढ़ेगी जहा गुरुजी कभी भी नहीं बैठते.
- ४ आजकल गन्ना चूसना अच्छा लगता है, बड़ा मीठा होता है
- ५ तुम हमारे घर आम कब खाओगे, अभी तो बहुत होते हैं
- ६ मैं खट्टे आम नहीं खाती, मुझे तो मीठे बहुत अच्छे लगते हैं
- ७ आम के ऊपर दूध पियेगी तो अच्छी बात होगी

- ८ रबड़ी और हलुपका बहुत खाना अच्छा नहीं, मैं तो फल खाऊँगी
- ९ थोड़े दिन से मैं बहुत पढ़ता हूँ क्योंकि अब परीक्षा होगी.
१०. अब बस बर्जेये, हम जाते हैं, कुछ खाना खावेंगे
- ११ मैं तीव्र दिवस से केबल कुछ पीती हूँ, दाल, रोटी भात नहीं खाती.
- १२ उस के घर की दाल में मसाला बहुत पड़ता है, मुझे अच्छी नहीं लगती
- १३ मैना और खैरा दोनों आमके पेड़ पर मीठा मीठा बोलते हैं
- १४ चीलने उस लड़की के हाथ में से पूरी झपट ली. वह अब रोयेगी

४:—नीचेના વાક્યોને હિંદી ભાષામાં લખો:—

- ૧ હું હમણાજ દરવાજો ઉઘાડીશ તેઓ તેમા શું ત્યારેજ પેસી જશે ?
- ૨ તમે જિજ્ઞાસુથી જ્યારે આવશે, મને ત્યારેજ તેડશે, તો હું તરત આવરીશ
- ૩ જેને તમે દાડમ આપ્યા છે શું તે તમને પાછો આપશે તે તમે જાણો છો ?
- ૪ અમે તો હવે પાચ વાગે ઉડીશું ને પછી વાડીમા ફરીશું, તેઓ અમારી ત્રેડે આવશે
- ૫ મે છોકરાની સોચ તમે લેશો નહિ, ને તો તરત રડજે ને બસકા ખાડશે, જાણો છો ને
- ૬ આ ચપ્પુ કાતો છે ' જેનો છે તેને આપી દેશે તો સાહે થશે, તે રફશે નહિ
- ૭ અમા તરફથી લેકા શું ખાય છે ' તે તરફથી તે કાળા, બાલ રોકડી, કહી અમે ખીચડી ખામ છે

- ૮ તુ તડકામાં કેમ ફરે છે, પેલા ઝાડ નીચે નથી બેસતો, જ્યાં સાસી
હાડી જાય છે
- ૯ અમારા ઘરમાં મિલાડી આવે છે તે રોજ ઘણા ઉદરને ખાત્ર મળે
છે, પણ હજી ખાશે
- ૧૦ તેઓ હમણાથીજ કાષ્ઠપણું ઠેકાણે એકલા જશે ત્યારેજ વહેલો
પહોચશે
- ૧૧ તે ઝાંકરી દેવતા (તો) સળગાવે કે, તેથી કુમારો યાય છે આ વર બહુ
ગમ થશે
- ૧૨ નો પણુ અમે તો આજે અહીંજ ગહીશું તે તમારી જેડે દડાથી ખૂજ
ગમીશું, તમે રમશો ને
- ૧૩ તેના ઘરમાં બલે રીંગણા, બટાટાનું શાક થશે ને માથે વાળ, બાલ
અને શીરો પણુ થશે
- ૧૪ તમારી વાડીમાં પપૈયા થાય છે કે નહિ ? મહારી વાડીમાં તો દાવ પણુ
- ૧૫ તમે આ તરફ શું જુવો છો ? હું તમારી કનમ જતો નહીં હું તો
મહારી જ લઉં છું
- ૧૬ રામચંદ્ર તો ખાતેક, બદામ અને અજીર મહુ ખાય છે તવી તેને હું
આપીશ
- ૧૭ તમે જ્યારે અહીંથી છૂટશો ત્યારે માથે પને પણુ લઈ લેશો ?
- ૧૮ પેલા બેહુત બેતરમાં શું વાવશે તે તું જાણે છે ? હા ! ઘઉં વટણા
- ૧૯ તેના વરમાં તો મચ્છર, માકણુ, ચાચડ મહુ છે અમે તો ત્યાં એક
પણુ દિવસ રહીશું નહિ
- ૨૦ મહારી ગાયનો વાહરડો બહુ ફરે છે, ને ઘણો દોડે ડ, મને કાષ્ઠપણુ
વખતે મારશે પણુ

---

§ કુલ્લમ જાવવાની લીજા પુરુષનાં નૂ જાના=તું જાને, 'સુમ જાના=
તમે જાને' વૃથા વળ કલ્પ કાવ્ય છે

पाठ २२

पुरुष

आ		ए	
१ मैं गया।	= हु गये।	२ हम गये	= अमे गया
३ तू गया	= तु गये।	४ तुम गये,	= तमे गया
५ वह गया	= ते गये।	६ वे (वह) गये	= तेओ गया

(१)

(२)

१ मैं गया था = हु गये।	२ हम गये थे = अमे गया।
३ तू गया था = तु गये।	४ तुम गये थे = तमे गया।
५ वह गया था = ते गये।	६ वे (वह) गये थे = तेओ गया।

स्त्री

ई	ई	ई	ई
१ मैं गई	= हु गई	२ हम गई	= अमे गई (गया)
३ तू गई	= तु गई	४ तुम गई	= तमे गई,
५ वह गई	= ते गई	६ वे (वह) गई	= तेओ गई,

ई	ई	ई	ई
१ मैं गई थी = हु गई।	२ हम गई थीं = अमे गई।	३ तू गई थी = तु गई।	४ तुम गई थीं = तमे गई।
५ वह गई थी = ते गई।	६ वे (वह) गई थीं = तेओ गई।		

‡ एकीज दीये बैठा, बैठे, सोया, सोये, बसा, बसा, रोया, रोया, हँसा, गिरा, पड़ा, आगा दौड़ा दगरेमा लकड़ी ओसाहु के.

पाठ २३

पुरुष-स्त्री बन्ने

- १ (मैं)—मैंने खाया = (हूँ)—मे आधु
 २ (तू)—तूने खाया = (तु)—ते आधु
 ५ (वह)—उसने खाया* = (ते)—तेल्ले आधु
 २ (हम)—हमने खाया = (अमे)—अमेअये आधु
 ४ (तुम)—तुमने खाया = (तमे)—तमेअये आधु
 ६ (वे)—उन्होंने खाया = (तेओ)—तेओअये आधु

मैंने खाया था = मे आधु हूँ हमने खाया था = अमेअये आधु हूँ
 तूने खाया था = ते आधु तुमने खाया था = तमेअये आधु
 उसने खाया था = तेल्ले आधु उन्होंने खाया था = तेओअये आधु

मैंने खाया है = मे आधु हूँ हमने खाया है = अमेअये आधु छे
 तूने खाया है = ते आधु तुमने खाया है = तमेअये आधु छे
 उसने खाया है = तेल्ले आधु उन्होंने खाया है = तेओअये आधु छे

‡ कुओ पाठ १५ 'बहु'को इस, उन, वगैरे

* अर्थात् 'मैं गया' नी मापक मैं खाया 'बगैरे जयी, ते सक्कर्मक बिचे बहु बीजा भागमा जल्लक्यामां आबसे

§ खाया+था=खाया था एवीज रीते बरा, रक्खा, क्रिया, पिचा, किया, दिया, तोड़ा, ढाका, उठावा, मारा, पीटा, बगैरेमा समजी केबाहु छे

पाठ २४

१ ११ ग्यारह*	= अग्यार	३१ इक्कीस	= अेक्कीस
१२ बारह	= बार	३२ बत्तीस	= अत्तीस
१३ तेरह	= तेर	३३ तैत्तीस	= तेत्तीस
१४ चौदह	= चाद	३४ चौत्तीस	= चात्तीस
१५ पंद्रह	= पदर	३५ पैत्तीस	= पात्तीस
१६ सोलह	= सोल	३६ छत्तीस	= छत्तीस
१७ सत्रह	= सतर	३७ सैत्तीस	= सात्तीस
१८ अठारह	= अठार	३८ अडत्तीस	= आडत्तीस
१९ उन्नीस	= अगलुनीम	३९ उन्तालीस	= अगलुआलीस
२० बीस	= बीम	४० चालीस	= चालीम
२१ इक्कीस	= अेक्कीम	४१ इक्तालीस	= अेक्तालीम
२२ बाईस	= मात्तीम	४२ ब्यालीस	= अतालीम
२३ तेईस	= तेत्तीम	४३ तितालीस	= तेतालीम
२४ चौबीस	= चात्तीम	४४ चवालीस	= अुवालीम
२५ पच्चीस	= पच्चीम	४५ पैतालीस	= पत्तालीम
२६ छब्बीस	= छत्तीम	४६ छयालीस	= छेतालीम
२७ सत्ताईस	= सत्तालीम	४७ सैतालीस	= सुतालीम
२८ अठ्ठाईस	= अठ्ठालीम	४८ अडतालीस	= उडतालीम
२९ उन्तीस	= अगलुत्तीम	४९ ऊनचास	= अगलुपत्ताम
३० तीस	= तीम	५० पचास	= पत्ताम

* जुबो पाठ बाठमो, न्से तेम अ थारे, थारे, अ-आग्मो, थारमो, वगेरे, तेमअ ग्यारहो बारहो तेरहो वगेरे, तेमअ ग्यारहवाँ बारहवाँ वग्ने

પાઠ ૨૫

કરકે = કરી, કરીને   -૦, કર = ઈ, ઇને.

ચા	=	આધને	ચાકર	=	આઈ
પી કર	=	પીને	પીકર	=	પી
સો કરકે	=	ઊધીને	સોકર	=	ઊ ડી
ઉઠ કરકે	=	ઊરીની	ઉઠકર	=	ઊરી
આ કરકે	=	આવીને	આકર	=	આવી

જેમકે —

- ૧—મૈ ચા આતા હું   =   હું આધ આવા હુ
 ૨—તૂ ઉઠકર ભાગતા હે   =   તુ ઊઠીને નહિ છે
 ૩—વહ કામ કરકે જાતા હૈ   =   ત તમ કરીને નય છે (વગેરે)

ને કે લિયે, ને કો, ને, = વા, વાને, સાડ, વાને માટે

ગાને કે લિયે	=	ગાવાને	દેખને કો	=	ગેવા સાડ
પહિનને કો	=	પેહેવાને	ટહરને કો	=	કરવાને
ચાંલને	=	ઉવાડવાને	ટૂઢને કો	=	ગોધવાને માટે
ચૂસને કો	=	ચૂસવાને	માજને કો	=	ચાતવાળના

જેમકે —

- ૧—મૈ કપડા લાને કો જાતા હું   =   હું કપડ લાવવાને માટે જાઉ હુ
 ૨—મૈ કપડા લાને જાતા હું   =   હું કપડ લાવના જાઉ હુ
 ૩—તૂ ચેલને કેલિયે જાતા હૈ   =   તૂ ચમનને (સાડ) નય છે

— શબ્દનો અર્થ મૂલ ધાતુનું અર્થ રૂપ, ચા, પી, દે માર કનેરે
 † માત્ર 'કર' ધાતુની જ સાથે વળુ કરીને 'કે' આવે છે તે આ લાક્ષ-
 નાઓ ઉપરથી સમજાઈ આવશે બીજા ધાતુ સાથે તો કેવલ 'કર' જ આવે છે.

સ્વાધ્યાય ૧.

૧:—નીચેના વાક્યોને હિંદી ભાષામાં લખો-

- ૧ તે આજે શુ લાનીને કો ॥ માટે ત્યા ગયા ?
- ૨ મે તેની પાસેથી અહીં આનીને શુ લીધું હતું ?
- ૩ તે છોકરીઓ ખાવા આ તરફ કેમ આની હતી ?
- ૪ તે જમને તેના સાથે શુ કર્યું છે ?
- ૫ અમે બધા જમીને મળવાને માટે આવીશું
- ૬ હું કાલે મેડીને કહેવા સારૂ આ-વ્યા હતો
- ૭ પશુ તુ રમવાને કેમ આવ્યા ન હતો ?
- ૮ તમે ઘેર મને મળવા મારૂ ક્યારે આવ્યો ?
- ૯ હા, અમે જોલા ઉડીને નહાવા માટે ગઈ હતી
- ૧૦ આજે પેલા છોકરા ફરવા માટે આવ્યા હતા
- ૧૧ નહાની વાછરડો વાસ ખાઈને મહુ -ઈતી હતી
- ૧૨ ગાય પાણી પીને ફરી આની હતી
- ૧૩ કાલે ત્હારા ઘેર છોકરીઓ કેમ આની હતી ?
- ૧૪ હું મળ્યો હતો, પણ પછી ભુલી ગયો
- ૧૫ રામચંદ્ર વખવાને અહીં આવ્યો છે
- ૧૬ અમે પણ ભણવા સા- આવ્યા છીએ
- ૧૭ તમે શુ જાણી ગયા તે હું સમજ્યા નહિ
- ૧૮ શુ ફરીથી જણાવો ? હા 'હું જણવાને આવ્યો છું
- ૧૯ તેઓ વાડીમાં ફક્ત સૂવી ગયા હતા ?
- ૨૦ તે મારીને નહાસી ગયા. હું પકડતા હતો

૧:—નીચેના અંકોને હિંદી ભાષામાં અક્ષર-લખો-

- ૨૨, ૧૧, ૩૬, ૪૨, ૪૮, ૬, ૨, ૪૪, ૨૧, ૨૬, ૪૬,
૪૫, ૩૧, ૧૨, ૧૭, ૧૮, ૧૬, ૧૦, ૫, ૪૭, ૫૩,

પાઠ ૨૬

एक	अनेक
૧ કૈતા = કેવો, કેવુ	કૈસે = કેવા, કેવા
કૈસી = કેવી	કૈસી = કેવી કેવા
૨ અચ્છા = સાગે માં	અચ્છે = સારા, સારા
અચ્છી = માગી	અચ્છી = સાગે, સારા
૩ શુરા = નહારે નહાર	શુરે = નહારા, નહાર
શુરી = નહારી	શુરી = નહારી, નહારા

વિધાન

ગુજરાતી પ્રમાણે સારો, સારી, સારું, યમ હિંદીમાં જાણ જાના શબ્દો નથી હોતા, ફક્ત બેજ જાતના—‘અચ્છા’ ‘અચ્છી’—હોય છે તે જાણ ધ્યાનમાં રાખવું ‡

પરીજ રીતે —

પેસા = એવો, વુ	તુઝસા = તારા જેવો, વુ
પેસે = એવા, વા	તુઝસે = તારા જેવા, વા
બેસા = તેવો, વુ	ઉનસા = તેમના જેવા, વુ
બેસે = તેવા, વા	ઉનસે = તેમના જેવા, વા
તૈસા = તેવો, વુ	કિનસા = કાના જેવો વુ
જૈસા = જેવો, વુ	મુઝસી = મારા જેવી

વગેરેમાં સમજી લેવાનું છે

‡ ગુજરાતીમાં-પુરુષિમાં કેવો, કેવા નપુસક લિંગમાં કેવુ, કેવી અને સ્ત્રી લિંગમાં કેવી થાય છે ગુજરાતીના ઘણા જણ જણ નપુસક લિંગના શબ્દોનો સમાવેશ હિંદીના પુરુષિમાં કરી જાય છે

પાઠ ૨૭

ફતના	=	આટલો, છુ
ફતને	=	આટલા, લા
ફિતના	=	ફેટલો, છુ
ફિતને	=	ફેટલા, લા
ફતની	=	આટલી, લા
ફિતની	=	ફેટલી, લા

ઉતના	=	તેટલો, છુ
ઉતને	=	તેટલા, લા
જિતના	=	જેટલો, છુ
જિતને	=	જેટલા, લા
ઉતની	=	તેટલી, લા
જિતની	=	જેટલી, લા

દુગુના	=	અમણો, છુ
તિગુના	=	તમણો, છુ
ચૌગુના	=	ચાગણો, છુ
પૈચગુના	=	પાચમણો, છુ
છગુના	=	છમણો, છુ
સાતગુના	=	સાતમણો, છુ
અઠગુના	=	આઠમણો, છુ
નૌગુના	=	નવમણો, છુ
દસગુના	=	દસમણો, છુ
દુગુની	=	મમળી
કલ	=	કાલે, (આવતી, ગત)
સલેરે	=	મલારે

માની,યાની	=	ઝાટલે
પરસ્પર	=	અરપરમ
આપસ	=	૫

અબ તક	=	હજી (અત્યાગ) મુ'તી
કબ તક	=	જ્યા (ક્યા) મુ'તી
અબ તક	=	જ્યા (ત્યાગ) મુ'તી
તબ તક	=	ત્યા (ત્યાગ) મુ'તી
બારબાર	=	વારવાર વખતો વખત
લુદ	=	પોતે, જાત
અક્સર	=	ઘણું ટંગી

બહુધા	=	પરમ દિવસ
પરસો	=	આગતો દિવસ
તસો	=	આગતો દિવસ
તફકે	=	ફજર
સાશ	=	સાંજે

નિદાન	=	૩ તલકે
આખિર	=	અંતે
સચમુચ	=	પરેખર

ઘટપટ = { ઝપાટામધ
ઉનાવળા

પામ = નજીક

દૂર = દૂર

જરૂર = જરૂરથી

જરૂરત = જરૂર

પાર = પાર

વાહિયે = વેદ એ

સબ જગહ = બધે

માનો = માણે

શોષ = ષયદી

જ્યો = જેમ

યો = એમ

ઘીચાઘીચ = વચોવચ

ઘીચ = વચે

આમે = આગળ

પીછે = પાછળ

નીચે = નીચે

ऊपर = ઉપર

अदर = અદર

बाहर = બહાર

તલે = તળે

बदले = બદલા મા

बायाँ = ડાબા

दाहिना = ડામણા

त्यों = તેમ

પાઠ ૨૮

ના, ની, ને, વાલા, લી, લે, = વાનો, નુ, ના, ની, નાર, વાળો.

करना है = કરવાનો કરવાનું છે

रखने हैं = મડવાના છે

देनी है = આપવાની છે

जानेवाली हैं = જાનાર છે

आनेवाला है = આવવા વાળો છે.

आनेवाले हैं = આવનાર છે

* જુઓ પાઠ ૨૬ માં 'विधान' તથા નીચેની ટિપ્પણી

विधान

केटलाक प्रसंगे—‘तुझे करने का है’ मुझे खाने का है, उन्हें जानेका है, पक्की रीते बोले छे ते ठीक नथी, पण ‘तुझे करना है’ ‘मुझे खाना है’ ‘उन्हें जाना है’ ‘मुझे लेनी है’ ‘तुझे खानी है’ पक्की रीते बोलवुं जोइए ए सिवाय —

मेरे को, तेरे को, तुम्हारे को, हमारे को वगैरे

जे बोलवामा आवे छे ते पण ठीक नथी ते जग्याए ‘मुझे तुझे, तुम्हें, हमें, इसे, उसे इन्हें, उन्हें वगैरे बोलवु जोइए जेमके —

केटलाक अशुद्ध वाक्यो

- १ रामचन्द्र ! तेरे को क्या चाहिये ?
- २ मेरे को तो आम चाहिये.
- ३ और तुम्हारे को कहां जाने का है ?
- ४ हमारे को तो बहुत काम करने का है.

उपला शुद्ध वाक्यो

- १ रामचन्द्र ! तुझे (तुझको) क्या चाहिये ?
- २ मुझे (मुझ को) तो आम चाहिये
- ३ और तुम्हें (तुम को) कहां जाना है ?
- ४ हमें (हम को) तो बहुत काम करना है

પાઠ ૨૯

પુરુષ—સ્ત્રી

૧ મੈં જાઝુ = હું જાઉં	૨ હમ જાવેં = અમે જાઈએ
૩ તૂ જા,(જાવે)= તું જા,(જાય)	૪ તુમ જાઓ = તમે જાઓ.
૫ વહ જાવે = તે જાય	૬ વે(વહ) જાવેં = તેઓ જાય

૧ મૈં દેઝૂ = હું જોઉં	૨ હમ દેઝેં = અમે જોઈએ
૩ તૂ દેઝ(દેઝે)= તું જો (જુવ)	૪ તુમ દેઝો = તમે જુઓ.
૫ વહ દેઝે = તે જુએ	૬ વે દેઝેં = તેઓ જુએ.

પુરુષ

૧ મૈં જાતા = હું જાત, જાતે	૨ હમ જાતે = અમે જાત, જાતે
૩ તૂ જાતા = તું જાત ,,	૪ તુમ જાતે = તમે જાત, ,,
૫ વહ જાતો = તે જાત ,,	૬ વે(વહ)જાતે= તેઓ જાત, ,,

સ્ત્રી

મૈં જાતી =	$\left\{ \begin{array}{l} \text{અર્થ} \\ \text{જાતી પ્રમાણે} \\ \text{પુરુષ} \end{array} \right.$	હમ જાતી =	$\left\{ \begin{array}{l} \text{અર્થ} \\ \text{જાતી પ્રમાણે} \\ \text{પુરુષ} \end{array} \right.$
તૂ જાતી =		તુમ જાતી =	
વહ જાતી =		વે જાતી =	

स्वाध्याय १०

१:—नाचेना हिंदी वाक्योंने गुजराती भाषामां लखो

- १ मैं आज खेलने को गया होता तो कैसा अच्छा हाता
२. तुझे खेलना होता तो तू जरूर जाता
३. उन्हें ऐसा करना होता तो वे भी जाते
४. इन लड़कियों[§] को खाना होता तो हमारे घर आतीं,
- ५ हा, ये गई होती तो तू भी जरूर आया होता, और वे भी आते
- ६ तुम कहो तो मैं भी जाऊ और वे लड़किया भी जावे
- ७ नहीं, पहले तुम सब जाओ, हम फिर आयेंगे
- ८ वह देखो कौन आता है, वह भी जावे तो अच्छा
- ९ भाई! तू कुछ लिख पढ़, नहीं तो पछतायेगा
- १० तुझे जो चाहिये, मुझे कह, वह मैं सब चीजें दूंगा
- ११ हमें कुछ न चाहिये, तुम गये होते, तो हम खुश होते
- १२ तुम्हें जो करना है, देना है वह कहो न! कहते क्यों नहीं?
- १३ मुझे खाना खाना है, कहो तो खाऊ पिऊ?
- १४ तुम्हें अपनी कलम देनी हो तो दो, नहीं तो मत दो
- १५ जितनी कलम चाहिये उतनी ले लो, बल्कि, दुगुनी ले लो

---

§ अहीं गुजरातीनी माफक मूल रूप न रहेता आगत प्रत्यय आच-
वाधी दीर्घ 'ई' ने बदले द्वस्व 'इ' यई जाय छे, जुओ पाठ १४ ओ,
नारियां, नारियोंने' वगैरे

૨:—નીચેના ગુજરાતી વાક્યોને હિંદી ભાષામાં લખો.

- ૧ તમે કાલે અહીં હોત તો કેવું સારું થાત
- ૨ જો તમારે ડગવાનું હોત તો તમે કેમ ન કરત
- ૩ જેટલું જોઈએ, તેટલું મ્હારી પાસેથી લઈ લે, ત્યાં ન જ
- ૪ તેમને લાવવાનું હોત તો તો તેઓ કેમ ન આવત
- ૫ તમે બધા ગયા હોત તો તે પણ આવત, હવ તમે જતની જાઓ
- ૬ તું પણ જા, અમે પગીની ત્યાં આવીશું ત્યાં મારે ફરે નાનીશું
- ૭ જુઓ આ એક ન્હાની બિનાડી ઉદરને પડે છે કની કોડે કે
- ૮ તે કેવો રડતો રડતો આવે છે મેં કહ્યું હતું કે તું વેળ
- ૯ તમારે આજે ક્યા જવાનું છે તે ક્યા ગેવાનું છે તે કહો !
- ૧૦ હા, હું કહીશ કે તમે બધા મહુ નકારા એટલે ખગલ છોડરા છે.
- ૧૧ તું જો ન આપ્યો હોત તો હું કહત કે તું પણ ત્યાંથી આવ્યો જા
- ૧૨ છોડરીઓ ! તમે ભણવા માટે ક્યા આવગો, તે કહા
- ૧૩ અમારે એક કલમ, એક ખરીઓ ને એક ચોપડી જોઈએ
- ૧૪ તે ડોકરીઓ આજે શાળામાં ન ગઈ હોત તો ગુસ્સો થી રહેત
- ૧૫ મ્હારે અહીં રહેવું છે અતે ટેલવાક કામ કરવાના છે
- ૧૬ તમે કહો તો હું જાઉં કેમકે આજે પેર કોઈ નથી
- ૧૭ કાલે રામચંદ્રને ત્યાં જવાનું છે કોઈ નેડવા પણ આવગે
- ૧૮ મ્હારે ત્યાંથી એક ચોપડી આવવાની છે તે ભણવા માટે મારી છે.

स्वाध्याय ११

*गाँव की बिल्लियाँ बहुधा कच्चों तथा शहरोंकी बिल्लियों से अधिक डरावनी होती हैं, वे केवल मूसों (चूहों) के लिये ही भयानक नहीं होती, बल्कि चिड़ियों, खरहों तथा गिलहरियों के लिये भी उसी प्रकार भयानक होती हैं जो लोग गाँवों में रहते हैं उन्होंने अक्सर देखा होगा कि गाँवों की बिल्लियाँ छोटे कुत्तों को तो कुछ गिनती ही नहीं मामूली कुत्ते तो उनके सामने दुम दबा कर भाग जाते हैं

एक दिन एक बड़ी मोटी ताज़ी बिल्ली बेल के पेड़ पर चढ़ गई और ऊपर से एक गिलहरी पकड़ लाई गिलहरी की गरदन से खून निकल रहा था, लेकिन उसमें थोड़ी जान बाकी थी बिल्ली उसे जमीन पर रख कर उस से थोड़ी दूर पर बैठ गई, और उसी ओर बराबर ताकने लगी. वह बार बार अपनी पूँछ को इधर उधर जमीन पर पटकती थी और जब वह अधमरी गिलहरी उठने की कोशिश करती उसी समय उस पर पंजा रख देती थी जिस समय वह बिल्ली अपने भोजन का प्रबंध कर रही थी सुरेशजी वहा जा पहुँचे, सुरेश की उम्र इस समय तीन वर्ष की थी गिलहरी के देखते ही सुरेश की इच्छा उसे उठा लेने की हुई यह बिना सोचे ही-कि बिल्ली कहीं मुझपर आक्रमण न करे वे आगे बढ़ने लगे, उनको आगे बढ़ते देख कर बिल्लीने जे.जे.सि

---

* स्वाध्याय ११ थी माँहीने ते अस सुधीना गद्य पद्यने मार्गतर कर्मा पहेला एकमी बहु बसत स्पष्ट वाचबाहु राखनु शाळामां तो वाचतां मोडेज तरजुमां करवो

गुराना शुरू किया परन्तु सुरेश ने निर्भय हो कर गिलहरी को उठा लिया ज्यों ही वे उसे उठा कर चलने लगे त्यों ही बिहड़ीने बड़ी भयंकरता से उन पर हमला किया उसे आता देखकर और उसके पंजों की चीट के डर से वे भाग न गये, बल्कि उन्होंने उस बिहड़ी का स्वागत लालों तथा मुँहों से किया लगभग आध-घंटे तक उसका युद्ध होता रहा, अंत में एक आदमी वहाँ आ निकला उसने इन को बून से भरा हुआ देखकर उठा लिखा और बिहड़ी को भगा दिया सुरेश के पाँव एक महीने में अच्छे हुए.

गाँव=गाम्बु	मोटी ताजी=मडी लड़	आक्रमण=डुभेला
हरावनी=मीहामशी	मरदन=डोक	लतामन=भासरे
मूसों के लिये=छिंदरे भाटे	जान=जुय	आ निकला=आमी ५- छोये
खरहा=अमथु	कोशिक=कोशेश	बाब=बा
उसी प्रकार=तेज गीने	सुरेश=अंध वीर आलक्षु	गुराना=धुरेनु
दुम=५ छडी	नाम	

अंक द्विमे अथेरे^१ ५ नहीने गिनारे दीला^२ वास उपर भेडा
होता, ते समये मे अंक गामने थोलाता^३ वाछरडा साथे चरती न्ह
न्यार ते वाछरडु चरतुं चरतुं^४ पोतानी माथी नरा वेगणे जतु अथवा
वासनी भरती^५ करतु कुदतु हु जतु ते वभते तेनी माता अधीर धर्म
जती अने अनिशय प्रेम वउ^६ पोताना आणक रूहामु जेती, तेमन ममता
अरेका अयोअवडे वाछरअने ओझारती हती

१=दुपहर, २=हस्ते, ३=झपने, ४=चरवा चरता, ५=झमेर,
झरारत, ६=झार, झे

स्वाध्याय १२

जब सुरेश ११ ही वर्षके थे, उनको अकेले कलकत्ते से नाथपुर की यात्रा करनी पड़ी। इनकी शैतानियाँ अभी कुछ भी कम न हुई थीं। ये कभी घर पर न रहते, सदैव इधर उधर खेला कूदा और उत्पात मचाया करते थे। जब वे नाथपुर जा रहे थे, उन्हें मार्गमें एक बड़ा भारी आमका वृक्ष मिला। उन्होंने उस पर एक घोंसला देखकर तुरन्त उसके लेनेके लिये चढ़ना आरम्भ कर दिया। घोंसलेके पास पहुँचे ही थे कि पीछेसे किसी जानवरके फुसकारनेकी आवाज आई। उन्होंने पीछे फिर कर देखा। जो भयकर वस्तु उन्हें दीख पड़ी, उससे किसी बालकके तो क्या, बड़े बड़े आदमियोंतकके छुँके छूट जाते। उन्हें अपने नीचे एक बड़ा काला साप दीख पड़ा। पर वे इससे डरे नहीं।

क्रोधसे भरा हुआ सर्प उनकी राह पर ही था, इस लिये उनका नीचे उतरना लगभग असंभव ही हो गया था। तुरन्त सर्पकी ओरसे मुँह फेर लिया और धीरे धीरे नीचे उतरनेका विचार किया, जिसमें वे उस सर्पसे दूर होकर उतर जावे। ऐसा करने पर भी उस सर्पसे बचना अत्यन्त कठिन था। और न वे, एक साथ ढाल परसे उछल कर, उस खोखलेके ऊपरले, जि-
समें वह सर्प था, कूद ही सकते थे, क्योंकि ऐसा करना बहुत मुश्किल था। अब न तो वे नीचे ही उतर सकते थे, क्योंकि जितने नीचे वे उतरते उतने ही वे साँपके पास भाते जाते थे, और न ऊपरकी शाखा पर जा सकते थे, क्योंकि वह बिल्कुल पतली थी। इन सब बातोंपर ध्यान करके सुरेशने अन्तमें जी-

वन-युद्धके हेतु नीचे उतरना ही आरम्भ कर दिया। साँप भी अपनी शिकारको पास आता देख फन उठाकर तैयार हो गया। थोड़ी देर रुककर उसने उनकी जघापर काटनेकी इच्छासे फन मारा। दैवयोगसे फन उनकी जाघमें न लगकर वृक्षकी शाखा पर पड़ा। वह साँप अपना फन वहाँसे उठानेवाला ही था कि वीर सुरेशका बायाँ हाथ ठीक उसके फन पर जा पड़ा। उन्होंने उसके सिरको खूब जोरसे मुट्ठीमें पकड़ लिया। प्रायः बगाली बालक हरवक्त एक चाकू अपने पास रखते हैं। उन्होंने भी जेबमें एक चाकू रखा था। उन्होंने तुरन्त उसे दाहिने हाथसे निकाल लिया और दाँतसे खोलकर वे मुजाबे लपटे हुए साँपको काटने लगे। चाबीस पचास सेकंडमें उन्होंने साँपका सिर काट कर जमीन पर फेंक दिया। ऐसी भयंकर घटनाके बाद फिर ऊपर चढ़नेकी हिम्मत शायद ही कोई बाक करता। परन्तु सुरेश ठीक घोंसले तक जा पहुँचे और चिड़ियोंके बच्चोंको निकाल लाये। उतरते समय उन्होंने उस खोखटेझेसे उस साँपको भी निकाल कर नीचे फेंक दिया। साँपकी लम्बाई ६ फीट और पे-की-चीड़ाई ६ इंच थी उस साँपको और चिड़ियोंके बच्चोंको वे जयचिह्नके समान अपने पिताके पास ले गये। ऐसी घटनाओंसे उनके सब कुटुम्बियोंको प्रतीत हो गया था कि सुरेश अवश्य ही किसी न किसी दिन अपनी जान खोदेगा।

सैतानिबा=भस्तीओ	छके छूटना=६६ उपगत-	उठानेवाका ही था=नै-
सदब=६ भेश	नी गलराभय	यारीमा हतो
उत्पात=तोक्षन	खोखला=अभोल	लपटे हुए=वीटाये ना
चोखला=भाओ	पतली=पातणी	घटना=अनाव
फुसकारना=कु क्षु	हककर=अटकीने	लम्बाई=ल पाय
जवा } =मनव	दैवयोग=अन्योग	चौडाई=पहोणाए
जोष }		इच=तसु
		प्रतीत=आत्री, भापुम
		खो देगा=गुभावरी

पाठ ३०

पुरुष

मैं गया होऊंगा = ६ गया ८४श हम गये होयेंगे = अमे गया ८८यु
तू गया हो(ये)गा = तु गया ८८रो तुम गये होओगे = तमे गया ८८रो
वह गया हो(ये)गा = ते गया ८८शे व गये होयेंगे = तेओ गया ८८रो

स्त्री

मैं गई होऊंगी = ८ गई ८८न हम गई होयेंगी = अमे गया(८)८८यु
तू गई होयेगी = तु गछ ८८रो तुम गई होओगी = तमे गया(८)८८रो
वह गई होयेगी = ते गछ ८८शे वे गई होयेंगी = तेओ गया(८)८८शे
मैं गया हू हम गये हैं मैं गई हू हम गई है
तू गया है तुम गये हो तू गई है तुम गई हो
वह गया है वे गये हैं वह गई है वे गई हैं *

* आ पाठना वाखलाओना भाषांतर माटे स्वाध्याय ९ नी माफक शिक्षकोए बोडाक गुजराती वाक्यो घटी काटी विद्यार्थीओने आपवा

पाठ ३१

करता रहना

करता रहता है = करते रहे छे
 " = करी करे छे
 आते रहते हैं = आवी आवे छे
 सोती रहती हैं = उ या उरे छे

करने लगना

करने लगता है = करवा लागे छे
 खाने लगती है = खावा भाडे छे
 देखने लगती हो = देखेवा लागे छे
 पढ़ने लगते हैं = पाथवा भाडे छे

मैं कर रहा था } = करे
 त कर रह था } = करे
 वह कर रहा था } = करे

हम कर रहे थे } = करे
 तुम कर रहे थे } = करे
 वे कर रहे थे } = करे

किया गया है = करवाभां आव्यु छे

* पकड़ा गया है = पकड़वाभां आव्यो छे

निकाल दी गई है = अढी मूडवाभां आवी छे

रख दिये गये हैं = भुकराभां आव्यो छे

क्या करना चाहते हो? = खु उवा भागे (आहे) छे?

कहा जाना चाहती है? = आ जवा भागे (आहे) छे?

अशुद्ध

१. मैंने जाना- है

२. हमने खाना है . .

३. उन्होंने करना है

शुद्ध

१. मुझे जाना है = म्हारे भवुं छे

२. हमें खाना है = अमारे भावु छे

३. उन्हें करना है = तेभने करवावु छे

* 'पकड़ने में आया है' एम बोलवानी पद्धति विशेष नहीं.

+ क्या करनेको मांगते हैं 'क्या करना मांगते हो' एवा अशुद्ध प्र-
 योग करवा नहीं तेमज तुम' नी जग्याए 'आप' प्रयोग यता 'आप
 करते हो' एम न बोलता 'आप करते हैं' आप जायेगे' कबेरे बोलवुं

- एमज तुम, तुम्हें उसे, किसे, कबेरे, उनो पृष्ठ ५८.

ए = दो, लु, ली, ला, लां.

गया हुआ	=	गयेला	किया हुआ	=	करेला
आये हुए	=	आयेला	गई हुई	=	गयेली
खाई हुई	=	आयेली	किये हुए	=	करेला

पाठ ३२

५१ इकावन	=	ओकावन	७६ छहत्तर	=	छोतेर
५२ बावन	=	आवन	७७ सतहत्तर	=	सीतोतेर
५३ त्रेपन	=	त्रेपन	७८ अठहत्तर	=	छोतेर
५४ चौअन	=	चोपन	७९ उनामी	=	धगनाओम
५५ पचपन	=	पचानन	८० अस्सी	=	ओमी
५६ छापन	=	छपन	८१ इक्यासी	=	ओक्यासी
५७ सत्तावन	=	भतावन	८२ ब्यासी	=	प्यासी
५८ अठ्ठावन	=	अठावन	८३ त्र्यासी	=	त्यासी
५९ उनमठ	=	ओगणुमाठ	८४ चौरसी	=	चौर्यासी
६० साठ	=	माठ	८५ पचासी	=	पचासी
६१ इक्कसठ	=	ओकसठ	८६ छयासी	=	छयासी
६२ बासठ	=	आसठ	८७ सतासी	=	सतासी
६३ त्रेसठ	=	त्रेसठ	८८ अठामी	=	अठामी
६४ चौंसठ	=	चोसठ	८९ नवासी	=	नवासी
६५ पैसठ	=	पासठ	९० नव्वे	=	नेवु
६६ छयासठ	=	छासठ	९१ इक्यानवे	=	ओक्यानवे

† केटलाक लोको अजाण्यामां 'गयेली' 'गयेला' 'आयेले' वगैरे
अशुद्ध प्रयोग करे छे

६७ सःसठ	=	सःसठ	९२ बानवे	=	आलु
६८ अडसठ	=	अडसठ	९३ प्रयानवे	=	त्रालु
६९ उनहत्तर	=	अग्रतोमीने	९४ चौरानवे	=	चौरालु
७० सत्तर	=	मीते	९५ पचानवे	=	पचालु
७१ इकहत्तर	=	अकिते	९६ छयानवे	=	छन्नु
७२ बहत्तर	=	भोते	९७ सतानवे	=	सत्तालु
७३ तिहत्तर	=	तोते	९८ अठानवे	=	अठालु
७४ चौहत्तर	=	चु याते	९९ निन्नयानवे	=	नन्वालु
७५ पचहत्तर	=	पचोते	१०० स	=	सो

पाठ ३३

करनी करती	=	करनी करनी	}	= करती करती
करती हुई (हुई)	=	"		
करता करना	=	करतो करतो		
करता हुआ	=	"		
करते हुए	=	करता करती		

मैं अपना = मैं मेरा, × हम अपना = हमारे आपस-आपस आपस
 तू अपना = तू तेरा, तुम अपना = तुम्हारे आपस आपस
 वह अपना = ते तेनु वे अपना = तेओ तेभनु [आप आपस
 तथापि, तोभी, = तथापि छता छनापलु नेपर भी = छता

उदाहरण-

(करते करते) करती करती थक गई = (करता करती) करती करती
 थकी गई

* हज, भाता, पीता, जता, = खाते, पीते, जाते, वगैरे

१ पुल्लिंग सब को वस्तु अनेक दोष तो 'अपने'

× 'पोताहु' 'बोताना' पर थाम, पर विशेष प्रचार नहीं.

(ચઢતે ચઢતે) ચઢતી હુઈ ગિર પડી = (ચઢતા ચઢતા) ચઢતી પડી ગઈ.
(ટાંચતે ટાંચતે) ટાંચતા ટાંચતા સો ગયા = (ખાતા ખાતા) ખાતો ખાતો
હુંધી ગયો

(ચલતે ચલતે) ચલતા હુઆ વૈઠ ગયા = (ચાલતા ચાલતા) ચાલતો બેસી ગયો
(„ „) ચલતે હુણ વૈઠ ગયે = („ „) ચાલતા બેસી ગયા
આજ તો મૈં અપના હી કામ કરૂંગા = આજે તો હું મહાગજ કામ કરીશ.
હમ અપની હી સુનાતે થે = અમે અમારી (પોતાની) જ મ લખાવતા હતા
તૂ અપના હી કામ કરતા રહતા હૈ = તું તહાર જ કામ કર્યા કરે છે
નુમ અપને ઘર ક્યોં નહીં જાતે ? = તમે તમારા જેઠ કેમ નથી જતા
વહ અપની હી બઢાઈ મારતા રહતા હૈ = તે તેનાજ વખાણુ કર્યા કરે છે
વે અપની તારીફ નહીં કરતે = તેઓ તેમના (પોતાના) વખાણુ કરતા નથી
તો મી વહ નારાજ રહતા હૈ = છતાં પણ તે નારાજ રહે છે
કહને પર મી નહીં સુનતા = કહ્યા છતાં સાંભળતો નથી

સ્વાધ્યાય ૧૩

વિષ્ણુ પોતાની માને કહેવા લાગ્યો, ૧ મા ! આપા કમળા અને ચદ્ર-
ભાનુને લઈને ગયા છે તે ક્યા હશે ? શુ કરતા હશે ! કમળા શુ ખાતી
હશે ? ક્યા સુતી હશે ? ત્યા ખાટલો હશે ? અને ત્યા રમતા હશે ખરા !
બા ! ચદ્ર તો રડ્યા કરતો હશે તે શા માટે ગયેલો છે કમળા પણ
અમથીજ ગયેલી છે અને મોઝર્યો હોત તો બહુ મજા પડત માએ કહ્યું
ભાઈતે તો તે વખતે કહ્યું જ નહિ કે હું જનાર છું કમળાએ તો ‘મહારે
જવાનુ છે’ એમ ચોખ્ખુ કહેલુ ચદ્રે પણ કહ્યું કે ‘મહારે પણ જવુ છે’.
નારા આપાએ મુખમથી કાગળમાં લખ્યુ છે કે ‘વિષ્ણુ શુ કર્યા કરે છે, અમાણો

૧ માતા માટે સંકોષન, ૨ વ્યર્થ, ૩ વિનમર, ૪ કુલમ, ૫ એ=મી

દિવસ રમ્યા જ કરતો હરો,' ભાઈ! પેલા છોડગ કેમ આ યા કરે છે ?
 કાલે તમે બધા મેડે થુ કરી ગયા હતા ? હને તેઓ આવે તો કહે ? કે
 'તમે તમારા ઘેર જાઓ અહીં કામ કરવાનું છે હા' બોલ હું તારા બાપાને થુ
 લખી દઉં ' હું કાલે વાન્યા કરતી હતી ત્યારે તું ટેલ્ફી જમતી કરી ગયો
 હતો ? આજે તને ખડકવામાં આવ્યો છે એમ ને લખ, ચંદ્ર કેવો સવારમાં
 ભણુના લાગે છે કમળા તો ત્યાંએ ભણતી હશે તને એથીજ મોડલવામાં
 આવ્યો નહિ ને હું તને ફરી પણ પ્રેમ મોકલવાની ? કમળા અહીં પણ
 મ્હારી જોડે કામ કરવા મડતી હતી, જાણે છે ને ? તારા બાપાને દરરોજ પૂછતી
 કે બાપા આજે આપ મને થુ લખવા માફ કરો છો ? આપ મને જોડે
 નહ જશો તો હું ત્યાં પણ બહુ રમનાર નથી' જો તું થોડી વાર પણ
 એનીને ભણે તો તને પેડા આપવાની છુ નહિ તો તને ધેરથીપએ કાઢી
 મુડવામાં આવશે તારા બાપા બહુ ચીત્તે લાવવાના છે મ્હારે પરમ દિવસે
 પુરીઓ કરવી છે એ બધું તને ભણે તો જ મળે ને ! એ સાભળી વિષ્ણુ
 જગ ખુશ થઈને વાચવા બેસી ગયો

સ્વાધ્યાય ૧૪

અન્હે નાવમેં ચઢકર હધર ઉધર ધૂમને કા શૌક બહુત થા.
 પક દિન વે દોપહર કે સમય નાવ પર ચઢકર ફરાવતો નદી કે
 કિનારે કિનારે અપની નાવ સેને લગે. જ્યોંહી સધ્યા હોને લગો
 ત્યોંહી અન્હોંને નાવ કો કિનારે પર બોંધ કર ઘર તક દહલતે
 હુપ જાને કા નિશ્ચય કિયા, વે નિઢર હો કર ધીમે ધીમે ચલને
 લગે, અન્હે પાસ અસ સમય કોઈ બી હથિયાર ન થા। યહોં તક
 કિ પક રૂલરકે અતિરિક્ત હાથમેં પક છોટોસી છડી બી ન થી।
 સુરેશ અપની વર્તમાન દશા પર વિચાર કરતે હુપ ઘરકો આ રહે
 થે। રાહમેં અન્હોં દો કિસાનોંકે અતિરિક્ત ઔર કોઈ ન મિલા।
 અજ સુરેશ પક ઐંધેરી ગલીસે જા રહે થે, અન્હોં પક પેસા શમ્બ

सुनाई पड़ा कि जैसे किसीने उनकी ओर पत्थर फेंका हो। परन्तु वृक्षमें लगनेसे उन्हें मालूम हो गया कि वह पत्थर नहीं चरन् किसी डाकूकी फेंकी हुई एक प्रकारको छोटी बछ्छी थी। वे थोड़ी दूर ही भागे बड़े होंगे कि किसीने फिर वही हथियार फेंक कर मारा, परन्तु ईश्वरकी कृपासे दोनों चोटें निष्फल हो गईं। शीघ्र ही सुरेशका दो मनुष्य अपने पर आक्रमण करते हुए दिखाई पड़े। सुरेशको अब अपने मित्रकी देतावनीकी याद पूरी तरहसे आ गई। अब उन्हें अपनी रक्षाकी कोई आशा न थी। अन्तमें यह विचार करके कि अगर मरना है तो बोरन के साथ ही क्यों न मरे, वे दो तीन कदम पीछे हटकर और फुटरूलर अच्छी तरह हाथमें एकड़कर, खड़े हो गये, और दान पीस पीस कर अपने शत्रुओंकी प्रतीक्षा करने लगे। इनको बहुत छोटा समझकर उनमेंसे एकहीने पहले आक्रमण किया। सुरेश उनकी मरम्मत करनेके लिये तैयार थे। वह डाकू पान आया ही था कि सुरेशने तान कर खोपड़ेमें रूलर जमा ही दिया। उसके लगने ही वह पृथ्वी पर गिर पड़ा। अपने साथीकी यह दशा देखकर दूसरे डाकूसे न रहा गया। उसने फुर्तीसे आक्रमण कर सुरेशके हाथसे रूलर गिरा दिया। अब क्या था, दोनों निहत्थे थे दोनोंमें कुश्ती हाने लगी। थोड़ी देरमें ही सुरेशको पता लग गया कि इस डाकूसे मलयुद्धमें जीतना सर्वथा असम्भव है। सुरेश पृथ्वी पर गिरनेवाले थे कि उधरसे एक बागन आ निकड़ी। यह अच्छा मौका पाकर सुरेशने सहायताके लिये जोरसे चिल्लाना शुरू किया। डाकू यह सोचकर कि शायद बचनेका मौका न मिले सुरेशको छोड़कर भाग गया। इसी समय वहा कुछ लोग पहुँच गये और उन्होंने सुरेशको बचा लिया।

કદમ=ડગલા

નાંબ=હોડી

દોષદૂર=મપોર

કિનારે કિનારે=ડાઠે ડાઠે

લેના=હાડરતુ

ચેતાવની=ચેતવણી

મૌકા=તક

અતિરિક્ત=સિવાય

ચરન=પણુ, કિતુ

હાંફુ=તુટાડ

વર્છો=છર' જેવો નાચ

પ્રતીક્ષા=ગાહ બેની

કિસાન=ખેડુન

મરમત=મુધારા, પીડ કરતુ

ફુર્તી=ડડપ

નિહચ્ચે=શસ્ત્ર ચગરના

બારાત=ગાન

ચિહ્નાના=મૂમ, ચીમ
પાડવી

સ્વાધ્યાય ૧૫

જાઓ તહમારા રાજ્યમા પાછા ચા'યા જાઓ અને વધુમા ડહુ ટું
તે માલજો—દહિ પણુ દુર્મધતા ઉપર અચાચાર રેમા કરના વમ
રકરના નહી કટનાય મહોટા તમે કમ ન હો પણુ એટલુ યાદ રાખને
કે તહમારથો મહોટા પણુ આ સમારમા છ ડહુ ચ ન પણુ હોય તોય
પ્રતી તો તહમારા કરના એવગચાગી અયાચાગને કહી મહુમે નહિ
તમે પણુ દુનિયાના આ નિયમના દામ છે

ના તુ ક્ષત્રિય માલક કે તહને આજ છાજે છે—એકે માટે જીવન અને
વેગહિત ડાજે મત્યુ—એ તો ક્ષત્રિયનુ, પીરતુ કર્તવ્ય છે—પર્મ છે તકને
તો આજ ગોમે કે હુ છુ અન્તકાલે આવી ગયા પ્રાપ્ત કરી આમ
મુઘ ગયો હોકે એ ટંચા ખુશ્ના નીલ આજરાની નાચે સમર લગમા
આવી—અન્તિમ ગયા બી'ગી હેય, મહામે મત્યુતો રકનાચગ ઉગગતો
હોય, એના શજ્ઞ સબજાતા હોય અને ચાગે દિશામા મમર કોનાડન
મચી રજો હોય

આ તો તહમને છાજે એવુ બોલયા માલજો, હુ મરને પણુ એની ઈન્દ્રિ
વિરહ નથી બોતાવતી બે કાઠને પણુ પોતાની જન્મમુખિતો ડાઠ
ખાઈ હેય કાઠને પોતાના ધર્મ પર બકિત હોઈ જે કાઠે સ્વા'નીતતા
માટે આપવા તૈયાર હોય, તો તેજ ચાલયા આવે એવો એક પણુ
વીર સોની બરાબર છે કાયા દિશના, અમિત ચિતના, માણસો મહારે

જોષ્ઠતા નથી મહારે તો એકાગ્ર, દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાળા માણસો જોષ્ઠએ છે. એ માર્ગ છે, પસંદ કરી લો—એક તરફ વિલાસ, આમોદ, આરામ અને ભોગ છે, જ્યારે બીજી તરફ મહેનત, અનાહાર, દારિદ્ર્ય અને દુઃખ છે. આ તરફ મમાર, વગ્યાગ અને શાન્તિ છે, જ્યારે બીજી બાજુએ દેશ—પ્રતિનુ કર્તાવ્ય બધું છે—પસંદ કરી લો.

મનુષ્યના પ્રારબ્ધ નિર્માણને માટ જમિ એ સર્વાદૃષ્ટ નસ્ય છે ડારણ કે જન્મસ્થાન સાધારણ રીતે તે ભૂમિના ડાર્ય મથાઓ, આદર્શ અને ડવન હેતુઓને વ્યભૂમિજનિત બધુઓ માથે સગકિત કરે છે.

એ તો બીમન્વરે ડેટલીય વાર ડહેવામા આવ્યુ છે “માત્ર કાર્યમાજ ત્હારે અધિકાર છે” જે એક વ્યક્તિને માટે સત્ય છે તે મમરત જ્ઞાતિને માટે પણ પોતાની માતૃભૂમિના સમન્ત ડાર્ય દેશવામીઓએ જાતેજ ડરવા જોષ્ઠએ આ એમનો વશપગપગનો વારસો છે આ દષ્ટિબિન્દુથી વિચાર ડગતા પ્રત્યેક વ્યક્તિનુ અન્તિત્વ નામ શેષ માત્ર, કે કોષ કુટુંબના, એકાદ મધના, કોષ એકાદ સપ્રદાયના અશ રૂપેજ નથી ડિન્તુ ડરાબર રહમજલુ જોષ્ઠએ કે પ્રત્યેક વ્યક્તિ એક મહાજ્ઞાતિનુ સદૈવ મુક્ત એવુ એક વિશિષ્ટ અંગ છે આથી કરીને પ્રત્યેકે મહાર્થિતાશીન અને ડર્માબનવાનુ છે.

૧, ન કરના !

૨ ન કરના !

—*—

❀સ્વાધ્યાય ૧૬

૧-થોડાક વાવયો લસી લાવવા જેમાં પાઠ ૨૨, ૨૩, ૨૧ પ્રમાણેના વધ દાસલા આથી જાય, તેમા પાઠ ૬, ૧૮, ૨૦-૨૭ માથી પળ મદદ લીધેલી હોવી જોઈપ

~ સ્વાધ્યાય ૭માની પદ્ધતિ પાઠ ૨૨, ૨૩ માંથી અને સ્વાધ્યાય ૮માની પદ્ધતિ પાઠ ૨૧-૩૦ માંથી શિક્ષકોપ પ્રશ્નો ગોઠવી વિધા-ર્થીઓને પૂછવા સ્વાધ્યાય માટે વલત જરૂર પ્રમાણે લગાડવો

२-थोडाक एवा वाक्यो बनाववा जेमा पाठ २५, २८ प्रमाणेना दाखला आवी जाय, तेमा पाठ ७-९-११-१९-२१ माथी पण मदद लीधेली हांवो जोइप

३-स्वाध्याय ११, १२, १३, १४ माथी पाठ २५, २८, ३०, ३१, ३३ प्रमाणेना थोडाक दाखलावाक्यो लखी लाववा

४-पाठ २८ ना विधान प्रमाणे शुद्धाशुद्ध प्रयोगना नवा दाखला आपवा

५-पाठ ३१ प्रमाणेना बीजा अशुद्ध वाक्योना दाखला ममजावी बताववा

६-पाठ ३३ ना आधारे उदाहरण दीठ त्रण त्रण नवा मोटा उदाहरण लखी लाववा

सरलपद्य

चूरन खाते यडिटर जात । जिनके पेट पचै नहिं बात ॥
चूरन अमला वाले खावें । दूनी रिश्त तुरत पचावें ॥
चूरन पुलिस वाले खाते । सब कानून हजम कर जाते ॥
चूरन सभी महाजन खाते । जिससे जमा हजम कर जाते ॥

(श्री भारतेन्दु हरिश्चंद्र कृत प्रहसनसे)

नीरस बक्ता जी ! सुनो, बैठ रहो शगहि मौन ।

कनफोड़ा शबडियाल की, ठनक सहेगा कौन ? ॥१॥

ने गुण बिन पुजे न लोक में, श्वडकुलियों की धर्पाति,
 कौन भजे वसुदेव को, वासुदेव की ५ मोति ? ॥२॥
 'मै मै' 'तू तू' ने किया, आपस में मन भेद ।
 'हम' का सदा प्रयोग कर, कभी न उपजे खेद ॥३॥
 (नारायणप्रसाद बेताब)

पराधीनता दुख महा, सुख जग में स्वाधीन ।

सुखी रहत शुक बन विषै, कनक-पौजरे दीन ॥

(दृष्टांत तरंगिणी)

१ दामिनि दमकि रही घन माही, खलकी प्रीति यथा २ थिर नाहीं १
 बूँद ३ अघात सहै गिरि कैसे, खल के वचन सत सह जैसे २
 (तुलसीदास)

शमा खडू लीन्है रहे, खल को कहा बसाय ।

४ अगिन परो तृन रहित थल, ५ आपहि ते ६ बुझ जाय ॥

(श्री लाल)

सबहि भूमि गोपाल की जामें अटक कहा ।

जाके मन मे अटक है मोई अटक रहा ॥

लोक अनुग्रह सों नृपति, सदा समृद्ध लखाय ।

रजधानी तहि भूप की, फूली फली ७ अघाय ॥

(फुटकर)

१ धारण करीते, २ घट, ३ मोटा कुलीन, ४ पाकमाँ, ५ पेटे

१ वीरगणी, २ थिर, ३ प्रहार, ४ शक्ती वात, ५ अग्नि, ६
 पोते, ६ होणवाध गाय, ७ धराय, [हाक बुवा छे

१ सौं=से=थी जुना पछनी भाषाना प्रत्ययो धोरेना नियमो थो-

भारत तनु

भारत तनु में हैं विविध प्रन्त निवासी अग ।

पजाबी सिंधी सुजन महाराष्ट्र तैलंग ॥
महाराष्ट्र तैलंग वग देशीय बिहारी ।

हिंदुस्तानी मध्य हिंद जन वृन्द बरारी ॥
गुजराती उत्कली आदि देशी सेवारत ।

सभी लोग है अग बना है जिनसे भारत ॥

(देवीप्रसाद पूर्ण)

भारत लक्ष्मी

*०००००० भुवन मनोमोहिनी ।

अयि निर्मल-सूर्य-करोजवल-धरणि ।

नील स्थि यु जल-धरे

अबर चुनि

जनक जननी जननि
ण तल, अनिल विकम्पित श्या

वल शुभ्र-तुषार किन्ति

प्रथम ७

प्रथम

गगने, प्रथम

भवने

चिर कल-

जान्हवी. यमुना-नदी

---

* कवीन्द्र रवीन्द्रनी
गुजराती साथे केटलीबधी
सहोदरत्व

भारत आस्ती

[१]

जय भारत, जय भारत
जय मम प्राण-पते
जय ससार-शिरोमणि,
करुणाऽऽगार-भते

[३]

भाल - विशाल-चमत्कृत
सित हिम-गिरि राजे
परमत बाल नभार
मेम-प्रभा अजै

५]

पेख,

[२]

जय जय तीस-कोटि-जन-
प्रतिपालन-कर्ता
अगनित कोटि चराऽचर-
भर्ता, दुख-ह

[४]

ऋषि-मुनि-पुण्य-तपोनिधि
तेज-पुञ्ज-धारी
सब विधि अधम-अविद्या-
भव-भ्रम-तम-हारी

।

विल

गरिनि

७७७

[८]

जल, सु-व्योम, सु-हारिद
सु-विमल-जल सरिता
रघु, अरुनि मनीहर,
बल-वैभव-भरिता

[९]

जय जय विश्व-विदावर
जय विश्रुत-नामी
जय जय धर्म धुरधर
जय श्रुति-पथ-गामी

[११]

हे प्रिय पूज्य परम मम
नमो नमो देवा
बिनवन तीम कोटि जन
ग्रहन करहु सेवा

[१०]

अजित अजेय, अलौकिक,
अतुलित-बल-धामा
पूरन-प्रेम-पयोनिधि,
शुभ-गुन-गन-ग्रामा

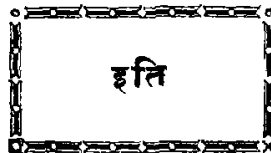
[१२]

श्री-भारत शुचि-आरति
जग-मंगल-करनी
मंजुल मधुर पद ध्वनि
शुभ-जन-मत-हरनी

[१३]

पुनि पुनि प्रेम-ममग्वि,
जो कोई गावै
सुलभ, स्वदेश-सहायक,
शुभ मति गति पावै

(श्रीधर पाठक)

शुद्धिपत्रक

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१	१०	अ	अ	२०	२०	तभा	तभी
३	१३	र +	र+७	२२	९	जव ही	तब ही
४	३	' ' "	" "	"	टिप्प०	अभा	अभी
५	१४	स	स ह	२६	३	दह	दही
८	३	अग्रजी	अग्रेजी	"	"	छी	छी
"	१३	चढ़ाई	चढ़ाई	३०	१९	का =	को =
९	१	'क'	'क'	३५	६	जिन्ह	जिन्हों
"	८	जे	ए	"	८	किन्हींमें	किसी में
"	१४	ऊ	ऊ	"	१६	उस को	उसका
१०	टिप्प	'छ' 'छ'	'छ' 'छ'	४५	६	आनाम	आनाम
११	१	याजना	योजना	"	१०	परमज	परमज
"	७	तार	तीर	"	१४	अनर	अनर
"	१२	आ —	ओ —	४६	५	सवा	सुना
१२	१२	मूर्च्छित	मूर्च्छित	"	१२	कररो	करो
"	१७	प्रच्छन	प्रच्छन्न	५७	१६	अवानो	अवानी
१४	७	आहुत	आहुत	६०	७	होती	होती
१५	८	फरम	कर्म	३९	१८	लड्डू	लड्डू

१. एना दाखला माटे जुओ पृष्ठ ६१ नु १८मु वाक्य, 'लावसानी' ने तरजुमो 'लाना' 'लानी' बरे थाय जेम — "खारे रोटीनी आवानी ८=मुमे रोटी खाना (खानी) है" — विशेषगोनी जाति जे ते, ठेकाणे बढ लेवी, वस्तुनाम कोई ठेकाणे बहुवचनमां पण अपाकी छै ।

